БУТУН ДУН'Е ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ҚИЗИЛ ЎЗБЕКИСТОН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТ (большевик)ЛАР ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ, ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

№ 165 (6592)

18 АВГУСТ 1946 йил ЯКШАНБА

БАҲОСИ 20 ТИЙИН

ССР Иттифоқи Қуролли Кучлари Министрининг БУЙРУҒИ

1946 йил 18 август — № 35 — Москва шаҳри.

Учувчилар ва штурманлар, ҳаво ўқчилари ва радистлар, моторчилар ва механиклар, авиация саноатининг ходимлари, ўртоқлар! Солдат ва матрос, сержант ва старшина ўртоқлар! Офицер, генерал ва адмирал ўртоқлар!

Бугун совет халқи ва унинг Қуролли Кучлари Авиация Кунини байрам қилмоқдалар ва совет учувчиларига — Ватанимизнинг дов'юрак ҳимоячиларига ўзларининг миннатдорчиликларини изҳор қилмоқдалар, Ҳарбий-Ҳаво Кучларининг ҳамда авиация саноати ходимларининг Улуғ Ватан урушида кўрсатган хизматларини тақдирламоқдалар.

Сизларни умумхалқ байрами—Авиация Куни блан табриклайман ва қутлайман. Учувчиларга ва Ҳарбий-Ҳаво Кучларининг бутун шахсий составига, авиация саноатининг конструкторлари ва барча ходимларига совет авиациясини мукаммаллаштириш ишида янги муваффақиятлар тилайман.

БУЮРАМАН:

Бугун, 1946 йил 18 августда, АВИАЦИЯ КУНИНИ нишонлаш юзасидан Ватанимиз пойтахти Москвада ҳамда иттифоқчи республикаларнинг пойтахтларида бир йўла йигирма мартадан ўқ узиб салют берилсин.

Яшасин совет авиацияси!

Яшасин бизнинг Қуролли Кучларимиз!

Яшасин қудратли Совет Иттифоқи!

ССР Иттифоқи Қуролли Кучлари Министри
Совет Иттифоқи Генералиссимуси

И. СТАЛИН.

ТУВА АВТОНОМ ОБЛАСТИНИНГ МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ СОВЕТИГА ВКП(б) ТУВА ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИГА

ССР Иттифоқи Министрлар Совети ва ВКП(б) Марказий Комитети Тува миллий-озодлик революциясининг йигирма беш йиллиги кунида Тува автоном областининг меҳнаткашларини табриклайдилар.

Тува меҳнаткашлари 1921 йилда ўз мамлакатларидан империалистларни ҳайдаб чиқардилар, хонлар, боёнлар ҳокимиятини йиқитдилар ва халқ-инқилобий ҳокимиятини барпо қилдилар. Совет Иттифоқининг бииродарларча қилган ёрдами тува халқининг миллий жиҳатдан эркин тараққий этишини та'минлади. Тува халқ республикаси 1944 йилда Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи составига кирди.

Ўтган 25 йил мобайнида Тува меҳнаткашлари халқ хўжалигини ривожлантиришда катта ютуқларга эришдилар. Областьда чорва моллари туёғи анча кўпайди. Деҳқончилик кенг ривожланди. Кончилик саноати янгидан барпо қилинди. Автомобильларни ремонт қиладиган завод, ёғоч-тахта заводи, кўн заводлари, этикдўзлик, тикувчилик ва озиқ-овқат комбинатлари қурилди.

Революциядан илгари тува халқи ўз ёзувига эга эмас эди, тува аҳолиси деярлик ёппасига саводсиз эди. Миллий-озодлик революциясидан буён тува халқи ўз ёзувини яратди, ҳозирги замон фан ва маданиятидан баҳра олди.

Ҳозирги вақтда Тува автоном областида неча ўнлаб бошланғич, етти йиллик ва ўрта мактаблар, тўртта техникум тарих, тил ва адабиёт илмий-текшириш институти, миллий музика-драма театри ва ўлкани ўрганиш музейи очилди. Тува тилида газеталар, бадиий адабиёт, дарсликлар ва илмий китоблар нашр қилинмоқда. Тува миллий адабиёти муваффақият блан ривожланмоқда. Революциядан илгариги вақтда Тува халқи тиббий ёрдамдан бутунлай маҳрум ҳолда яшаган бўлса, эндиликда Тува автоном областида жуда кўп касалхона ва тиббий ёрдам пунктлари ишлаб турибди.

Ватан уруши кунларида, Тува Совет Иттифоқига киргандан кейин, тува халқи Совет Иттифоқининг барча халқлари блан биргаликда ўз совет Ватанининг озодлигини ва мустақиллигини мардларча ҳимоя қилди. Меҳнаткаш Аратлар Қизил Армия учун чидамли ва бақувват отлар, усти-бош ва озиқ-овқат етказиб бердилар.

ССР Иттифоқи Министрлар Совети ва ВКП(б) Марказий Комитети Тува автоном областининг меҳнаткашлари келгусида ҳам Туванинг халқ хўжалигини ва миллий маданиятини янада юксалтириш, Совет Иттифоқини мустаҳкамлаш ва гуллатиш учун ҳормай-толмай курашурлар деб ишонади.

ССР ИТТИФОҚИ МИНИСТРЛАР СОВЕТИ.

БУТУН ИТТИФОҚ КОММУНИСТ (БОЛЬШЕВИК)ЛАР ПАРТИЯСИНИНГ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ.

Тува автоном областининг меҳнаткашлар депутатлари область Советига

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Советининг Президиуми Тува автоном областининг меҳнаткашларини Тувадаги миллий-озодлик революциясининг йигирма беш йиллиги блан қизғин табриклайди.

Тува халқи кўп асрлар бўйи ўз феодаллари ва чет эл золимларининг зулми остида азоб чекиб келди. Тува меҳнаткашлари 1921 йилда хонлар ҳокимиятини йиқитиб, мамлакатдан чет эл босқинчиларини ҳайдаб чиқарган миллий-озодлик революцияси соясидагина ўз халқ-инқилобий ҳокимиятини барпо қила олди ва Совет Иттифоқининг қардошларча ёрдами блан миллий жиҳатдан эркин тараққий этишини та'минлади.

Ўтмиш 25 йил ичида Тува меҳнаткашлари хўжалик ва маданий қурилиш соҳасида ажойиб муваффақиятларга эришдилар. Областьда чорва моллари туёғи анча кўпайди, деҳқончилик кенг ривожланмоқда, бирқанча саноат корхоналари қурилди. Маданий қурилиш соҳасида катта муваффақиятлар қўлга киритилди. Тува халқи ўз ёзувини яратди, мактаблар кўпайтирилди, техникумлар очилди, она тилида газета чиқарилмоқда, бадиий адабиёт ва илмий китоблар нашр қилинмоқда, бу эса халқ оммасининг маданий савиясини юксалтиришга ва миллий интеллигенция кадрларини кўпайтиришга ёрдам беради.

Тува халқ республикаси Совет Социалистик Республикалари составига кирганидан кейин тува халқи олдида халқ хўжалигини ва маданиятни янада ривожлантириш ҳамда меҳнаткашларнинг моддий фаровонлигини ошириш учун беҳад катта имкониятлар очилди.

СССР Олий Совети Президиуми Тува автоном областининг меҳнаткашлари келгусида ҳам социалистик хўжаликни ва маданиятни муваффақият блан ривожлантирадилар ҳамда коммунистлар партияси ва улуғ Сталин раҳбарлиги остида Совет Иттифоқидаги барча халқлар блан бирга Совет Социалистик Давлатининг қудратини янада мустаҳкамлаш йўлида тинмай ишлайдилар деб қаттиқ ишонади.

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИК РЕСПУБЛИКАЛАРИ ИТТИФОҚИ ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ПРЕЗИДИУМИ.

Сталинча авиация байрами

Бугун Сталинча авиациянинг шонли байрами кунидир. Бу кун мамлакатимизнинг барча меҳнаткашлари шонли Сталин лочинлари блан биргаликда Ватанимиз тарихида порлоқ саҳифалар очган Сталинча авиациянинг порлоқ ғалабаларини яна бир марта намойиш қилажаклар.

Совет авиацияси улуғ Сталиннинг ғамхўрлиги соясида қисқа давр ичида шу қадар қудратли кучга айландики, бутун дун'ё авиациямизнинг Сталинча бешйилликлар ичида эришган муваффақиятларига қойил бўлди. Улуғ Ватан урушидан илгариёқ авиациямиз ўз куч ва қудратини кўрсатди. Сталин лочинларининг Шимолий қутбга қилган сафари ҳаммамизнинг ёдимизда. Замонамизнинг улуғ учувчиси Чкаловнинг қаҳрамонларча қилган сафарлари ёдимизда.

Сталинча авиация айниқса Ватан уруши йилларида шон-шарафга эга бўлди. «Совет учувчилари Ватанимизнинг озодлиги ва мустақиллиги учун олиб борилган жангларда фидокорона сабот, жасурлик ва чинакам қаҳрамонликнинг кўпгина намуналарини кўрсатдилар. Улар Улуғ Ватан уруши тарихида кўпгина порлоқ саҳифалар очдилар». (Сталин).

Совет халқи Ватан урушининг афсонавий қаҳрамони капитан Гастеллонинг номини асло унутмайди. Совет халқи душманнинг 59 аэропланини уриб туширган, 3 марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвонини олган Покрышкиннинг, душманнинг 62 аэропланини уриб туширган ва 3 марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвони олган Кожедубнинг ва бошқа юзлаб, минглаб қаҳрамонларнинг порлоқ номини ҳурмат блан тилга олади.

Совет авиацияси Москва ёнида, Сталинград атрофида, Берлин остоналарида бўлган тарихий жангларда душманга қақшатгич зарбалар берди ва душманни батамом тор-мор қилиш ишида жуда муҳим роль ўйнади. Уруш йилларида совет авиацияси душманнинг 50.000 аэропланини йўқ қилди. Фақат Берлин атрофида бўлган жангларда 5.000 аэроплан қатнашди. Бу, совет авиациясининг нақадар зўр қудратга эга эканини яққол кўрсатади.

Совет халқи авиациянинг ўсиши учун кўп куч сарф қилди. Урушнинг сўнгги 3 йили ичида ҳар йили 40.000 дан аэроплан ишлаб чиқарилганини айтиш кифоя. Совет интеллигенцияси орасидан етишиб чиққан Ильюшин, Яковлев, Туполев ва бошқа авиация конструкторлари Сталинча авиация эришган ғалабаларда катта роль ўйнадилар.

Совет халқи Улуғ Ватан урушида тарихий ғалабага эришди. Бу ғалабада совет авиациясининг жуда катта ҳиссаси бор. Совет халқи қаҳрамон учувчиларимизнинг Ватан уруши йилларидаги мардлик, ботирликларини ҳеч қачон унутмайди.

Ватан уруши йилларида Ҳарбий-Ҳаво флоти блан бир қаторда Граждан ҳаво флоти ҳам жуда катта роль ўйнади. Транспорт авиацияси турли-туман қурол-яроғ, ўқ-дори, озиқ-овқат ташишда, ярадорларга ёрдам беришда жуда катта иш қилди. Бундан ташқари, Граждан ҳаво флоти уруш кунларида мамлакатнинг ички эҳтиёжларини та'минлашда ҳам катта аҳамиятга эга бўлди.

Совет халқи тинч ижодий меҳнатга киришиб бешйиллик планнинг улуғвор вазифаларини бажараётган ҳозирги кунларда совет авиацияси борган сари янада такомиллашмоқда, авиация кадрлари ўсмоқда. Авиация техника фикрининг кун сайин ўсишини талаб қилади. Янги-янги хилдаги аэропланлар яратиш, тез учадиган, янада баланд парвоз қиладиган аэропланлар етказиб беришимиз лозим.

Тинч меҳнат шароитида Граждан авиациясининг роли айниқса катта. Граждан ҳаво флотини кучайтириб, халқ хўжалигининг ҳамма соҳаларида ундан фойдаланиш лозим.

Мамлакатимиз меҳнаткашлари ҳозир бепоён юртимизнинг ҳарбир бурчагидан аэропланларда истаган жойга қулай, хавфсиз бориш имконияти рўёбга чиққанлиги блан қувонадилар. Бутун мамлакатимиз граждан ҳаво йўллари, аэродромлар блан қопланган. Вазифа ҳаво транспортимизни энг қулай, арзон ва хавф-хатарсиз қилишдан иборатдир.

Республикамизда ҳам Граждан ҳаво флоти кун сайин ўсмоқда. Ўзбекистонда ҳаво йўллари 10 минг километрга яқин. Бу, республикамизнинг ҳамма шаҳарларига аэропланлар қатнаб туради ва меҳнаткашларга хизмат қилади, демакдир. Ҳозир республикамиздаги ҳарбир меҳнаткаш аэропланларда истаган томонига бора олади.

Республикамизда авиация айниқса санитария мақсадлари учун ва қишлоқ хўжалик зараркунандаларига қарши кураш мақсадлари учун ҳам ғоят кўп хизмат қилмоқда.

Совет халқи янги бешйилликнинг улуғвор вазифаларини амалга оширмоқда. Бу йиллар ичида мамлакатимизнинг ҳарбий-иқтисодий қудрати янада мустаҳкамланади. Сталинча авиациямиз ҳам янада қудратлироқ бўлади.

Совет қуролли кучлари олдида жуда муҳим вазифа турибди, бу вазифа — эришилган ғалабани мустаҳкамлаш, қўлга киритилган тинчликни ва совет халқининг ижодий меҳнатини хуш'ёрлик блан қўриқлаш. Совет Иттифоқи манфаатларининг мустаҳкам таянчи бўлишдан иборатдир. Бу фахрли ишда совет авиацияси, шубҳасиз, ўзига муносиб ўринни эгаллайди.

Совет халқи, ғолиб халқ ўз учувчиларининг жанговар шуҳрати блан ҳақли суратда фахрланади. Совет халқи Сталинча авиация кунида шонли учувчиларимизга шон-шарафлар бўлсин! — дейди.

Пахтакорлик агротехникаси ва механизацияси юзасидан иккинчи республика кенгаши

16 АВГУСТ ЭРТАЛАБКИ МАЖЛИС

Эрталабки мажлис очилиши блан Хоразм область техника экинлари бўлимининг бош агрономи ўртоқ **Дудко** сўзга чиқди.

Ўртоқ Дудко ўз сўзида жуда кўп мисоллар ва рақамлар келтириб, Хоразм областида агрономларнинг пахтачиликни ривожлантириш учун курашда, илғор агротехникани амалга оширишда ҳали етакчилик қилмаётганликларини айтиб берди. Агрономлар шудгорлашни ва шўр босган ерларни куз-қиш фаслида ювиш ишларини ўз вақтида ўтказишни қаттиқ талаб қилмайдилар.

Шўр босган ерлар анча кўпайди. Бунинг сабаби шуки, колхозлар бу ерларни агротехника жиҳатидан энг қулай бўлган муддатларда ювмайдилар, балки бу ишни кўкламга қолдирадилар. Шунинг натижасида бу ерларда чигитлар ола чиқади ва ҳосил кам бўлади.

Бу йил ғўза қатор ораларини ишлаш яхши уюштирилмади. Колхозларда звено бўлиб ишлаш усулига кўпинча риоя қилинмайди, далаларни ишлаш бечиктирилади, машиналардан етарли фойдаланилмайди. Ўтган йили 15 от кучига эга бўлган ҳарбир трактор блан фақат 296 гектар ер ишланди, ҳолбуки 1941 йилда ҳарбир тракторнинг иш унуми бундан қарийб икки баравар кўп бўлган эди. Ғўза қатор ораларини кўндалангига кирқиб ишлашда тракторлардан фойдаланиш 5 процентдан ошмайди.

Областьда ирригация тармоқларини тартибга солиш ва мелиорация тадбирлари ўтказиш яхши йўлга қўйилмаган. Тракторлар ва қишлоқ хўжалик асбоблари эҳтиёт қисмлар блан етарли та'минланмаган. Кузги-қишки ишларга тракторларнинг атиги 9 проценти тайёрланган.

Ўртоқ **Малинкин** (Союз НИХИнинг ўғит станцияси) ма'дан ва маҳаллий ўғитлардан фойдаланиш ҳақида гапирди.

— Келаси йил, — деди у, — Ўзбекистон 680 минг тонна ма'дан ўғит олиши керак, 1953 йилда эса ма'дан ўғитлар миқдори 1.300 минг тоннага етади.

Сўнгги 15 йил мобайнида колхоз ва совхозлар ма'дан ўғитлардан фойдаланишда талайгина муваффақиятга эришдилар. Шундай бўлса ҳам, ҳали ўғитлардан фойдаланиш қониқарли эмас. Агрономлар азот ёки фосфор ўғитларининг миқдорини тўғри белгилаш устидан етарли даражада кўз-қулоқ бўлиб турмайдилар. Ба'зи ҳолларда нуқул азот ўғитлари ишлатилади, бу эса унинг та'сирини камайтиради.

Ўртоқ Малинкин Чирчиқ электрохимия комбинати паст сифатли аммиак селитраси чиқараётганлигидан шикоят қилди. Бу селитрани суперфосфат блан аралаштирганда, у юмшоқ бир моддага айланиб кетади. Бу ҳол ўғитни ерга сепишни қийинлаштиради. Бундай ўғитларни Кемерово ва Березняки комбинатларида қўлланилган усулда чиқариш керак.

Ўзбекистон ССР Техника экинлари министрининг ўринбосари ўртоқ **Ферштат** пахта далаларида машиналардан фойдаланишдаги жиддий камчиликлар ҳақида гапирди. Ба'зи МТСлар трактор ишлари йиллик планини бажарсалар ҳам улар хизмат қиладиган колхозлар ҳосил планини бажармайди. Бу, тракторлар ишини колхозлардаги от-уловдан фойдаланиш блан боғлаб олиб борабилмасликдан, машина блан бажариладиган ишларнинг белгиланган муддатларда қилинмаслигидан келади. Масалан, Наманган районидаги 2-нчи МТС да бу йил ер ҳайдаш 53 кун, Уйчи МТСида 58 кун, Пахтаобод МТСида 60 кун давом этди ва ҳоказо.

Чигит экиш ва қатор ораларини ишлаш муддатлари ҳам чўзилмоқда. Шунга эришмоқ керакки, чигит экиш блан трактор культивацияси ўртасида ҳеч қандай ажралиш бўлмасин, бунинг учун культиваторларни ҳозирдан бошлаб кўклам ишларига тайёрлаш керак.

Мўл ҳосил учун курашда қишлоқ хўжалик асбобларининг техника жиҳатидан яхши ҳолда бўлиши катта аҳамиятга эгадир. Агар тиркаладиган асбоблар ўз вақтида тузатилмаган бўлса, ҳатто энг яхши тракторчи ҳам яхши ишлай олмайди.

Ўртоқ Ферштат айрим областьлар ва районларда тракторлардан ҳамда уларга тиркаладиган машиналардан ёмон фойдаланаётганлиги тўғрисида бирқанча мисоллар келтирди. Ленин районидаги 1-нчи МТСда трактор бузилиб қолганлиги сабабли ўрта ҳисоб блан ҳар ойда камида икки-уч марта ишдан тўхтаб қолади. Бу ҳол машиналарга яхши қаралмаганликдан, ремонт сифатининг пастлигидан, улардан юқори техника талаб қилганича усталик блан фойдалана билмасликдан келади.

Ўртоқ Ферштат ер ҳайдайдиган тракторлардан чигит экиш, ғўзапояни юлиш ва бошқа шу каби ишларда дадил фойдаланишни таклиф қилади.

«Чирчиқсельмаш» заводининг директори ўртоқ **Филоненко** ҳозирги вақтда завод пахтачиликда кенг қўлланиш учун 8 та янги хил машина ишлабчиқаришни ўзлаштираётганлигини кенгаш қатнашчиларига айтди. Булар орасида тракторга тиркаладиган ва от қўшиладиган культиваторлар, ғўзапоя юладиган машиналар, трактор сеялкалари, чигитни уялаб экадиган сеялкалар, кўрак терадиган ва ғўзапоя юладиган машиналар, от қўшиладиган сеялкалар бор. Пахта терадиган машина 1 сентябрьгача ишлаб чиқарилади ва синаш учун берилади.

— Броқ, — деди ўртоқ Филоненко, — ишимиздаги катта камчилик шундан иборатки, бизда машиналаримизнинг бевосита колхоз хўжалигида қилаётган ишини кузатиб турувчи агрономлар блан яқиндан алоқа қилинмайди. Агрономлар ва техмеханиклар бизга иш жараёнида йўл қўйилган хатоларни кўрсатиб туришлари керак. Биз ишлаб чиқарган машиналаримизнинг нуқсонларини етарли даражада билмаймиз.

Завод коллективининг вазифаси ишлабчиқариладиган машиналарнинг юқори сифатли бўлишини та'минлашдан иборатдир.

16 АВГУСТ КЕЧКИ МАЖЛИС

Кечки мажлисда СССР Техника экинлари министрининг ўринбосари ўртоқ **Косов** сўзга чиқди.

Ўртоқ Косов айтдики, СССР ҳукумати ҳозирги вақтда Ўзбекистоннинг тракторлар ва бошқа қишлоқ хўжалик машиналарига бўлган эҳтиёжини мумкин қадар тезроқ қондириш, шунингдек колхоз ва совхозларни етарли миқдорда эҳтиёт қисмлар ва ма'дан ўғитлар блан та'минлаш учун мумкин бўлган ҳамма чораларни кўраётир.

Республикага келтирилган машиналар ҳали пахтачиликнинг эҳтиёжларини тўла қондириш учун етарлик эмас, —деди ўртоқ Косов. — Ана шу сабабдан бизларнинг вазифамиз бор бўлган машиналардан тўла ҳамда тўғри фойдаланишдан иборатдир.

Ўртоқ Косов Андижон областидаги колхозларни мисол қилиб келтиради. Андижон областидаги колхозлар пахтани кўндалангига қирқиб ишлашда ўз ихтиёрларидаги имкониятлардан тўла фойдалана билмаганлар, культиваторларни ўз вақтида тахт қилиб қўймаганлар.

Ўртоқ Косов ма'дан ўғитларни тўғри сепиш масаласига тўхталиб, ўғит солишда тупроқнинг хусусиятини назарга олиш зарурлигини эслатиб ўтади. Шунга кўра ҳарбир область, район, колхоз бўйича пахта ерларининг тури кўрсатилган ҳамда шу ер турига қараб ма'дан ўғитларнинг миқдор ва хиллари белгиланган хариталар тузиш ва колхозларда химизатор кадрлар тайёрлаш зарур.

Илғор агротехникани қўллаш ва механизмлардан унумли фойдаланиш ишида колхоз хўжалигининг ташкилотчиси бўлган агрономнинг ролини кўтариш керак. Агроучасткалар ташкил қилиниши колхозларга қишлоқ хўжалигини юксалтиришда катта ёрдам бериши мумкин.

Агрономларимиз бундан буён колхоз хўжалигини олиб боришда актив ташкилотчи бўлмоқлари керак. Колхозларга кенг амалий ёрдам бериб, қишлоқ хўжалик фанининг илғор усулларини қўллашда уларга кўмаклашишлари лозим.

Кечки мажлиснинг охирида Ўзбекистон К(б)П Марказий Комитетининг секретари ўртоқ **Усмон Юсупов** катта нутқ сўзлади.

МАКТАБЛАР РЕМОНТИ МУДДАТИДА ТАМОМЛАНСИН

ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ СЕССИЯСИДА

Меҳнаткашлар депутатлари Тошкент область советининг сессияси 1945-46 ўқув йилининг якунлари ва 1946-47 ўқув йилининг вазифалари ҳақидаги масалани муҳокама қилди.

Докладчи. Тошкент область халқ маорифи бўлимининг мудири ўртоқ Ориф Ғуломов 1945-46 ўқув йилининг якунлари ҳақида депутатларга тафсилий равишда гапириб берди. Ўтган ўқув йилида областьнинг мактабларида 92.067 бола ўқиди. 1945—46 ўқув йилида ўқишни ташлаб кетиб қолган болалар сони бир оз камайди. Ўқишга давомат ҳам анча яхшиланди. Ўтган ўқув йилида давомат 85 процент бўлди. Ўқувчиларга пухта билим бериш, уларнинг ўзлаштиришларини синчиклаб текшириш, талабчанлик кучайди. Бу соҳада областьнинг Тошкент қишлоқ районн, Чирчиқ шаҳри намуна бўлдилар. Лекин область мактабларининг та'лим-тарбия соҳасидаги камчиликлари ҳам кўп. Область бўйича 40 мингга яқин боланинг мактабдан четда қолгани, 19.361 ўқувчининг синфдан-синфга кўчмай қолиши, 10-нчи синфларнинг 90 ўқувчиси етуклик аттестати имтиҳонларига киролмаганлиги халқ маорифи ишидаги жиддий нуқсонларимиздир.

Областимизда,—деди докладчи,— янги ўқув йилига тайёрликнинг бориши ўтган йилга қараганда дуруст. Кўп районлар янги ўқув йилига тайёрликни май ойидаёқ бошладилар. Тошкент қишлоқ райони, Ўртачирчиқ, Янгийўл, Калинин, Ҳовос ва Бўка районларининг мактабларида янги ўқув йилига тайёрлик ишлари муддатидан илгари бажарилди. Область бўйича ремонт қилиниши лозим бўлган 627 мактабдан ҳозиргача 486 таси ремонтдан чиқди. Қолган мактаблар 20 августгача ремонт қилиниши керак. Мактаблар эҳтиёжи учун 10.728 кубометр ўтиндан 4.112 кубометри тайёрланди. 412 ўқитувчининг уйи ремонт қилиб берилди. Дарслик ва ўқув қуролларининг бир қисми тайёрлаб қўйилди.

Лекин янги ўқув йилига тайёрланишда ҳам жиддий нуқсонлар юз берди. Сиртқи педагогика ўқув юртларида 1270 ўқитувчи та'лим олиши керак эди. Аммо 694 ўқитувчигина ўқишга тортилган, халос. Мактабларни янги ўқув йилига тайёрлашда Сирдар'ё ва Мирзачўл районлари жуда орқада қолмоқдалар. Бу районларнинг партия ва совет ташкилотлари, колхоз правлениялари мактабларга жамоатчилик ёрдамини уюштиришни унутиб қўйганлар.

Доклад юзасидан музокарага чиққан депутатлар 1945-1946 ўқув йилида содир бўлган камчиликлар ва янги ўқув йилига тайёрланишдаги давом этаётган нуқсонларни қаттиқ танқид қилдилар.

Область бўйича, 40 мингга яқин боланинг ўқишдан четда қолиши ишдаги энг катта хатолардан биридир. Областьда ўрта мактабларни фақат 91 ўқувчи битириб чиқди. Кўп районлар етарли равишда ўқитувчи кадрлар блан та'минланмади. Сирдар'ё ва Мирзачўлдаги мактабларда ўқиш нормал бўлмади. Бу районлар область халқ маорифи бўлимининг э'тиборидан четда қолдилар. Ҳозир ҳам бу районларда янги ўқув йилига тайёрлик ишлари яхши эмас. Область мактабларининг бирқанчаси сифатсиз ремонт қилинган. Бир қатор район партия, совет ташкилотлари, колхоз правлениялари ўқитувчиларга етарли ғамхўрлик қилмаётирлар. Бир процентга етар-етмас ўқитувчиларнинг уйларигина ремонт қилингани бунинг исботидир. ЎзК(б)П Марказий Комитети ва ЎзССР Министрлар Совети Мактабларни янги ўқув йилига тайёрлашнинг бориши ҳақида қарор чиқариб, мактабларни янги ўқув йилига тайёрлаш бир ойлиги э'лон қилдилар.

Бир ойликнинг муддати яқинлашиб келаётир. Район партия, совет ташкилотлари ва колхоз правлениялари озгина қолган ғанимат кунлардан фойдаланиб, мактабларни ҳар жиҳатдан янги ўқув йилига тайёрлаш ишларини туғаллашлари зарур.

Сессия, Олий Совети Президиумининг 1944 йил 8 июльда «Ҳомиладор хотинларга, кўп болали хотинларга ва эрсиз болали хотинларга давлат ёрдамини кучайтириш тўғрисида, «Қаҳрамон она» деган фахрий унвон белгилаш ва «Оналик шуҳрати» ордени ҳамда «Оналик медали» деган медальни та'сис этиш тўғрисида» чиқарган қарорининг областьда бажарилишини ҳам муҳокама қилди.

Сессия, кўрилган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилди.

Ғолиб халқнинг қаҳрамон учучиларига шон-шарафлар!

Бутун Иттифоқ Сталинча авиация куни

Совет Иттифоқининг ҳарбий-хаво кучлари ҳар йили мамлакатимиздаги барча меҳнаткашлар блан биргаликда одат бўлиб қолган байрам — Авиация кунини ўтказадилар.

Бутун Иттифоқ авиация куни совет авиациясининг эришган муваффақиятларини бутун халқ кўригидан ўтказиш кунидир.

Авиациямиз қисқа вақт ичида ғоят тараққий этди. Илгари авиациямизда бесўнақай ва жуда оддий учуш аппаратлари бор эди. булар энг кўп деганда соатига 80—100 километр тезликда ва 400—500 метр баландликда учишга имкон берар эди. Авиациямиз жуда кучли аэропланларга эга бўлди. Бу аэропланлар 16—17 тонна юк кўтариб, 10.000 километрдан ортиқ масофага ва соатига 1.000 километрдан ортиқ тезлик блан уча оладилар.

Авиациямиз 40 йилдан ортиқ вақт ичида сифати жиҳатидан ана шундай ривожланади.

Рус олимлари ва ихтирочилари авиация фанини ривожлантириш ва инсониятнинг ҳавони эгаллаш тарихида бутун дунёда энг етакчи ўринларнинг бирини олдилар. Ломоносов, Менделеев, Жуковский ва шулар сингари буюк фан арбоблари рус авиациясининг отоқли вакилларидир. Циолковский ва Чаплигин каби буюк рус олимларининг номлари рус халқига жуда яхши маълум. Булар Ватан авиациясини ривожлантириш ва ҳавода учишни кенгайтиришга бебаҳо ҳисса қўшдилар.

Россияда авиация фани совет ҳокимияти барпо қилинган кундан эътиборан чинакам ривожлана бошлади. Халқимизнинг улуғ доҳийлари Ленин ва Сталин ҳаво флотини кучайтириш ва мустаҳкамлашга доим катта эътибор ва ғамхўрлик қилдилар. Ўртоқ Сталиннинг ғамхўрлиги натижасида совет авиацияси техника жиҳатидан тараққий этди, ўз кадрларига эга бўлди.

Ўртоқ Сталин 1918 йилда фронтда бўлган вақтида В. И. Ленинга мурожаат қилиб, ақалли 4 аэропланни тажрибали учучилар блан бирга юборишни сўраган эди. Ўша даврда имкониятларимиз шу қадар кам эди! Ватан урушида Берлин томонида бўлган операцияларнинг ўзидагина бир йўла 5.000 дан ортиқ аэроплан қатнашди.

Чор Россиясида ойига кўп деганда 200 аэроплан ишлаб чиқарилар эди. Ватан уруши йилларида 153-нчи авиация заводининг ўзигина ҳарбий-ҳаво флоти учун 15.000 та энг яхши қирувчи аэроплан тайёрлаб берди. Урушнинг сўнгги уч йилида авиация саноатимизнинг ҳар йили 40.000 гача аэроплан чиқарганлиги маълум.

Мамлакатимизда ҳаво флотига энг яхши ҳарбий машиналар ва қуроллар тайёрлаб берган ажойиб авиация конструкторлари ўсиб етишди. Мамлакатимизда Илюшин, Лавочкин, Туполев, Яковлев, Поликарпов, Петляков, Сухой, Швецов, Микулин, Климов, Березин, Нудельман, Шпитальний, Ярцев, Волков, Суранов ва бошқа конструкторларни ҳамма иззат-ҳурмат қилади.

Совет Иттифоқи ўз авиация саноати блангина эмас, балки авиация соҳасида янгилик яратган Ефимов, Уточкин, Попов, Российский, Пагурский, Нестеров, Чкалов ва бошқа кўп ажойиб учучилари блан ҳам фахрланишга ҳақлидир. 1941 йилда аэроплан, планер, аэростат ва модельлар бўйича халқаро миқёсда 168 рекорд қўйилган бўлса, шундан 62 рекорд Совет Иттифоқиникидир.

Совет авиацияси Қизил Армиянинг қаҳрамонона жанглари тарихида порлоқ саҳифалар очди.

Авиациямиз Улуғ Ватан уруши йилларида айниқса катта роль ўйнади. Совет авиацияси уруш даврида ҳавода ва ер устида душманнинг 50.000 дан ортиқ аэропланини яксон қилди, неча минглаб танк, ўзиюрар тўп, бронемашиналарни, юз минглаб автомашиналарни, жуда кўп миқдорда бошқа хилдаги ҳарбий техникани яксон қилди ва ишдан чиқарди, душманнинг аскарларига қақшатқич зарбалар берди.

Уруш давомида авиация кадрларимизнинг жанг қилиш маҳорати бениҳоя ўсди. Шунинг натижасида, ҳарбий-ҳаво кучларининг жанг санъати ва тактикаси янада баланд даражага кўтарилди. Даставвал, ўртоқ Сталиннинг хизмати соясида бунга эришилди. Ўртоқ Сталин урушда авиациядан фойдаланиш тўғрисидаги асосий принципларни белгилаш блангина қолмай, авиациядан оператив—тактика жиҳатидан фойдаланишнинг амалий шакл ва усулларини ҳам доим ўргатиб келди. Бу чора провардида осмонда тамомила устун бўлишимизни таъмин этди.

В. А. СУДЕЦ
Авиация генерал-полковниги.

Сталин таълимоти ҳарбий-ҳаво кучларидан даставвал қуруқликдаги қўшинлар блан маҳкам алоқа қилиб фойдаланишга асосланади. Бу таълимотнинг ғоят тўғри таълимот эканлиги Ватан уруши давомида яққол исбот қилинди. Авиация қуруқликдаги қўшинлар блан маҳкам алоқа боғлаб ҳаракат қилишга ўрганди. У мудофаада турган, чекинган ёки қарши атака қилишга уринган душман аскарларини тор-мор келтиришда пиёда аскарларга, танкларга, артиллерияга ва қўшинларнинг бошқа турларига ёрдам берди. Авиация, қўшинларимиз асосий зарбаларни берган томонга ёпирилиб ҳужум қилишга ўрганди.

Масалан, Кенигсбергга штурм қилинган вақтда дастлабки икки кун ичида 10.000 дан ортиқ аэроплан-учиш қилинди.

Берлинга ҳужум қилган вақтда ҳарбий ҳаво кучлари бир кун ичидагина 17 500 аэроплан учиш қилдилар.

Совет авиацияси бўлиб ўтган урушда синовларга шараф блан бардош берди. Урушнинг дастлабки йилларида Европада иккинчи фронт очилмаганига қарамай саноат корхоналарининг мамлакат ичкарисига кўчирилиши муносабати блан ўз вақтида аэропланлар етказиб беришда қийинчиликлар бўлишига қарамай, авиациямиз бутун фашист авиациясининг зарбаларига танҳо бардош берди.

Москва, Сталинград ёнида, Кубаньда, Курск ярим доирасида бўлган жангларда авиациямиз немис авиациясига қаттиқ зарба берди, унинг асосий кучларини нобуд қилди, ташаббусни ўз қўлига олди ва бунинг натижасида ҳавода устун бўлиб қолди. Бу чора иттифоқчиларимизнинг Германия территориясига ва Германиянинг шериклари бўлган мамлакатларнинг территориясига ҳаводан муваффақиятли ҳужум қилишлари учун, шунингдек заифлашиб қолган фашист авиацияси томонидан жиддий қаршилик кўрмай, Франция қирғоғига ўз аскарларини туширишлари учун имкон берди.

Улуғ Ватан уруши йилларида Сталин лочинлари Ватанни ҳимоя қилиш учун душманга қарши фидокорона жанг қилдилар. Ёниб кетган аэропланни блан душман танклари ва автомашиналари тўдасига ўзини урган капитан Гастеллонинг буюк қаҳрамонлигини кимнинг эсида йўқ дейсиз. Ватан уруши даврида бундай қаҳрамонликлар кўп бўлди.

Ватанимиз учучиларимизнинг хизматларига юксак баҳо берди. 2.000 дан ортиқ учучига Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвони берилди. 62 учучи икки марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони ва икки учучи уч марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвонини олди. 110.000 дан ортиқ учучи, штурман, ўқчи, техник, моторчи Совет Иттифоқининг орден ва медальлари блан мукофотланди. Авиация қисмларининг қарийб 60 проценти орденлар блан мукофотланди ва уларга махсус ном берилди. Авиация қисмларининг 30 процентдан кўпроғи гвардия қисмларига айлантирилди.

Учучиларимиз орасида шундай совет лочинлари етишдики, булар душманнинг неча ўнлаб аэропланларини уриб туширдилар. Масалан, уч марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвонини олган Покришкин 59 аэропланни, уч марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвонини олган Кожедуб 62 аэропланни уриб туширди, икки марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвонини олган учучилардан ўртоқ Речкалов 56, ўртоқ Гулаев 53, ўртоқ Евстигнеев 52, ўртоқ Д. Б. Глинка 50 аэропланни, Ворожейкин, Скороход, Скоморохов ўртоқлар ва Совет Иттифоқи Қаҳрамони Колдуновларнинг ҳар бири 40 тадан ортиқ аэропланни уриб туширди.

✦

Совет Иттифоқи кучли Граждан ҳаво флотига эга бўлиб, бу флот ғоят катта ва мураккаб вазифаларни бажара олади.

Граждан ҳаво флоти Ватан уруши йилларида ҳар хил ҳарбий топшириқларни бажарди. Транспорт авиациясининг учучилари уруш бўлиб турган жойларга ярог-аслаҳа, ўқ-дори, озиқ-овқат етказиб бердилар, ярадорларни бошқа жойга кўчирдилар, фронтлардаги касалхоналарга медицина ходимларини, бузилмайдиган қон ва дори-дармонларни ташидилар. Улар қамалда қолган шаҳарларга озиқ-овқат ва ўқ-дори ташладилар, партизан отрядларини ўқ-дори ва яроғ-аслаҳа блан таъминладилар ва ҳоказо.

Граждан ҳаво флотининг учучилари ва техника ходимларидан 15.000 дан ортиқ киши СССР орден ва медальлари блан мукофотланди. Ўн икки учучига Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвони берилди.

Граждан ҳаво флоти фронтни таъминлаш блан бирга совет мамлакатининг хўжалик ва маданий эҳтиёжлари учун ҳам доим хизмат қилди.

Санитария авиацияси неча минглаб совет кишиларининг ҳаётини сақлаб қолди. Махсус авиациямиз 1945 йилдагина безгак чивини кўп тарқаган 1.600.000 гектарча ерни дорилади. Балиқ саноатининг авиацияси мамлакатимиздаги балиқчилик совхоз ва колхозларга катта ёрдам бермоқдалар. Қутб авиацияси Совет шимолини ўзлаштириш соҳасидаги буюк программани амалга оширишда фаол қатнашмоқда.

✦

Ҳозирги тинч меҳнат шароитида мамлакатимиз қуролли кучлари, совет авиацияси зиммасига янги масъулиятли вазифаларни юклади. «...Қўлга киритилган тинчликни ва совет халқининг ижодий меҳнатини ҳушёрлик блан қўриқлаш керак. Совет Иттифоқи манфаатларининг мустаҳкам таянчи бўлиш керак» (И. Сталин).

Бу вазифаларни бажариш учун ҳарбий-ҳаво кучларимизни ҳар тарафлама ривожлантиришимиз ва мустаҳкамлашимиз керак.

Бўлиб ўтган урушнинг тажрибаларидан яхши фойдаланиш асосида ҳарбий ва сиёсий билимни тўхтовсиз ошира бориш— жангчиларимиз, офицерларимиз ва генералларимизнинг ҳозирги вақтдаги энг муҳим вазифасидир.

Авиация техникани доим тараққий эттиришни талаб қилади, чунки ҳозирги кунда олдинги деб ҳисобланган нарса, эртаги кунда қолоқ бир нарса бўлиб қолиши мумкин. Биз 15.000—20.000 метр баландликда, 10.000—15.000 километр масофага ғоят тез учадиган аэропланлар ясаш мақсадида авиация фанини дадил тараққий эттиришимиз керак.

Шу блан бирга аэропланларимизнинг ҳар қандай об-ҳаво шароитида кечаю кундуз хавф-хатарсиз учишини таъминлашимиз лозим. Аэропланлардаги техника воситаларини тобора мукаммаллаштириш йўли блан бунга эришиш мумкин.

Ҳарбий ҳаво кучларини мустаҳкамлаш блан бирга Граждан ҳаво флотини ҳам ҳар тарафлама ривожлантириш ва мукаммаллаштириш, авиациядан халқ хўжалигининг ҳамма тармоқларида кенг фойдаланиш зарур.

Бутун мамлакатимиз ҳаво йўллари блан қопланган, кўп жойда аэродромлар, учучиларнинг синов станциялари бор. Ҳозирги вақтда 150.000 километрдан ортиқ ҳаво йўли Москвани поёнсиз Ватанимизнинг энг узоқ бурчаклари блан боғлайди.

Янги бешйиллик план бажарилиши натижасида ҳаво йўллари 175.000 километргача етказилади. Шу блан бирга Иттифоқ аҳамиятига эга бўлган ҳаво йўллари техника воситалари блан таъминланади. Бу чора бутун йил давомида ва тунги пайтларда ҳам учишга имкон беради. 1950 йилнинг охирига бориб иттифоқчи ва автоном республикаларнинг марказлари блан узоқ районлар авиация воситаси орқали боғланади.

Ҳаво транспорти энг шинам ва қулай, энг арзон ва хавф-хатарсиз ишлайдиган транспорт бўлиши керак.

Авиация совет ёшлари ғоят севган спортдир. Комсомол ва Осоавиахим ташкилотлари авиацияни ривожлантиришга катта ёрдам беришлари керак. Корхоналарда, совхоз ва колхозларда аэроклубларни, парашют, планер тўгаракларини ва авиамодель тўгаракларини ҳар жиҳатдан кенгайтириш лозим.

Улуғ Ватан урушининг оғир синовларига шараф блан бардош берган Сталин авиацияси Совет Иттифоқининг давлат манфаатларини пухта ҳимоя қилиб келди ва бундан кейин ҳам шундай ҳимоя қилади.

Совет халқи авиация кунини байрам қилар экан, қудратли авиацияни вужудга келтириш, такомиллаштириш ва юксалтириш тўғрисида тинмай ғамхўрлик қилган улуғ йўлбошчимиз ва саркардамиз ўртоқ Сталин номини зўр ҳурмат блан тилга олади.

Суратда: Ўзбекистон Граждан ҳаво флоти бошқармасининг 5-нчи отрядидаги энг яхши учучи-командирларидан бири ўртоқ Абдусамат Тойметов. Ўртоқ Тойметов Тошкент — Москва ҳаво йўлида фидокорона хизмат қилиб келмоқда.

И. Глауберзон фотоси.

Шер юрак лочинлар

Бахтиёр келинчак чеҳрасидай сулув
Осмоннинг ҳуснига разм этиб боқ-чи:
У, ернинг қанотли фарзандларига
Қуёшни гулдаста қилиб тутмоқчи!

Оламни кезганлар шу ботирлардир,
Осмон жангларининг шулар шаввози.
Сталинчи лочин деган шуҳрати —
Баланд. Шуҳратидан баланд парвози.

Жирканч ният блан осмонга чиқиб,
Қузғунлар ер узра солганда соя;
Тутун доғлаганда осмон кўзгусин,
Шулар софлигини қилди ҳимоя.

Нуқрадай кўринган сомон йўл эмас,
Кўкда Покришкиннинг шонли излари.
Бургут парвозидан олур андоза
Қанот қоқса элнинг учқур қизлари.

Бизнинг асримизда куйлар қанотли,
Қанотлидир орзу, қанотли ёшлик;
Бизнинг асримизда қуёшли умр,
Қуёшли истиқбол, ғоят қуёшли!

Асқад МУХТОР.

Ҳаво флотининг аълочилари

Аэропорт устидан аэроплан парвоз қилди. Навбатчи диспетчер—Ватан уруши инвалиди Якубов аэропланни қабул қилишга шошилди. Бугун Самарқанд аэропортига келган шу 16-нчи аэропланда аэропорт партия ташкилотининг секретари, учучи Борис Толмачов Нурота районидан йўловчиларни ва почтани олиб келган эди. Аэроплан эшигида Самарқандга зарур иш блан келган райижроком раиси ўртоқ Ҳожибеков, Охунбобоев номли колхознинг чўпони Жўраев ўртоқлар чиқди. Аэропорт ходимлари хат ва подшивкаларни тўрт машинага жойладилар. Авиатехник коммунист ўртоқ Яҳъя Хўжаев аэропланни янги сафарга тайёрлашга киришди. Ўртоқ Хўжаев Самарқанд аэропортида 15 йилдан буён ишлайди. У ўз вазифасини кўнгил қўйиб бажаради, ишида бракка сира йўл қўймайди. Ўртоқ Хўжаев аэропортдаги аэропланларга ҳамда Самарқанд орқали бошқа шаҳарларга учиб ўтадиган аэропланларга техника жиҳатидан хизмат қилади.

Самарқанд аэропортининг коллективи ёшлардан иборат. Б. Толмачов, Николай Бегашев, Василий Глазков ва бошқалар Самарқанд аэропортида ўсиб етишган учучилардир. Улар виждон блан ишлаб, обрў қозонмоқдалар, аълочи учучи бўлмоқдалар. Буларнинг ҳарбири ўз вазифасини фидокорлик блан адо этади, ишда илғорлик учун курашади. Уларга Ватан урушида душманни Берлингача қувиб боришда қатнашган капитан Игумнов бошчилик қилади.

Самарқанд аэропорти область халқ хўжалигида катта роль ўйнайди. Аэропорт коллективи область марказини узоқ районлар блан боғлайди. Узоқ Нурота ва Фориш районларига аэроплан бир соатда олиб боради. Ҳозир узоқ районлардаги қоракўл совхозларига газета-журналлар, хатлар, дори-дармонлар, кино-лентадар ва бошқа зарур юкларни, ҳамда йўловчиларни аэропланда олиб борилмоқда.

Авиация куни шарафига аэропорт коллективи область марказини узоқ Метон районни блан боғлади. Ҳозир коллектив Каттақўрғон, Пахтакор, Жиззах, Қорақишлоқ районларига, Милютинскаяга йўл очишга тайёрланмоқда. Июль ойида аэропорт коллективи Самарқанд область районларига 14 минг килограммдан кўпроқ турли юк, 25 минг килограмм почта ва 1 мингдан ошиқ йўловчи олиб борди.

Самарқанд аэропортининг коллективи ўз байрамлари бўлмиш авиация кунини муносиб кутиб олмоқда. Аэропорт коллективи авариясиз ишламоқда. Август ойи юк ташиш плани 14 августдаёқ бажарилди.

СССР Граждан ҳаво флоти бошқармаси ўзининг 22 июль буйруғида Самарқанд аэропортининг бошлиғи ўртоқ Отажон Иброҳимов яхши ишлаганлигини кўрсатиб ўтди.

Ғ. АШУРОВ.

Авиация халқ хўжалиги хизматида

(Ўзбекистон Граждан ҳаво флоти бошқармаси бошлиғи вазифасини бажарувчи ўртоқ Л. М. Бровермaн блан суҳбат).

Улуғ Ватан уруши йилларида душманнинг техникасини ва аскарини тор-мор этиш, фронтнинг олдинги линияларига қурол-аслаҳа етказиб бериш, ҳарбий юклар ташиш, жангчиларимизга медицина ёрдами кўрсатиш, жангчиларни бир жойдан иккинчи жойга кўчириш ва шунингдек фронт учун учучи ва инженер-техник ходимларни тайёрлашда граждан ҳаво флотининг хизматлари катта.

Ҳозир Ўзбекистон Граждан ҳаво флоти ўз ишини халқнинг тинч турмушига хизмат қилишга қаратган.

Шу кунларда Ўзбекистонда ҳаво йўлларининг сони 31 га етказилди. Буларнинг умумий узунлиги 10 минг километрга яқин. Андижондан бошқа барча область марказлари областьнинг бошқа районлари блан алоқа боғлашлари учун ўз йўллари (линиялари)га эга. Темир йўл алоқаси бўлмаган Қорақалпоғистон АССР ва Хоразм области учун авиациянинг аҳамияти ғоят катта.

Аэропланлар республиканинг турли шаҳар ва районларига шу йил июль ойининг ўзида 1 миллион 170 минг тонна-километр учиб юк ташидилар.

Авиация халқ хўжалиги ва қишлоқ хўжалигининг кўп соҳаларига ҳам хизмат қилмоқда.

Ўзбекистонда тоғлиқ жойлар кўп бўлганидан ирригация иншоотлари, тоғлиқ ерларда сув ҳовузлари қуриш учун ерда туриб топографик съёмкани олиш ишини анча мураккаблаштиради, аэропландан суратга олиш эса, уни жуда осонлаштиради.

Далаларимизда қишлоқ хўжалиги зараркунандалари блан курашишда аэропланлар энг катта қуролдир. Ҳашаротлар блан зарарланган 170 минг гектар ер аэропланлар ёрдамида тозаланди, қишлоқ хўжалик зараркунандалари йўқотилди. Бу соҳада бултургига нисбатан иш икки баравар кўп қилинди.

Узоқ районларда касаллар учун медицина ёрдамининг тез бўлиши давонинг гаровидир. Аэропланларимиз ёрдамида Тошкент ва Самарқанддаги мутахассис врачлар ва профессорлар исталган районга тезлик блан борoладилар ва исталган районлардан касалларни катта шаҳарларнинг касалхоналарига олиб келадилар. 7 ой ичида аэроплан блан 1069 медицина ходими ва 468 касал ташилди. Бундан ташқари безгак чивинини йўқотиш соҳасида ҳам аэропланларнинг роли каттадир.

Фарғона областидаги Сўх қишлоғи тоғ орасида бўлганидан, район блан боғланиш мушкул эди. Ҳозир авиация воситаси блан бу қишлоқ блан алоқа нормал ҳолга келтирилди.

Кейинги вақтларда илмий экспедицияларда, геологик қидиришларда ҳам аэропланлардан фойдаланиш кенг қўлланилмоқда.

Ўзбекистон граждан ҳаво флотининг асосий вазифаларидан бири ерли миллатлардан кадрлар тайёрлашдир. Ҳозир бу соҳада ҳам анча ютуқларга эришдик. Граждан ҳаво флотининг раҳбар ўринларида ишловчилар орасида бир қанча киши ерли миллатлардандир. Нукус ва Урганч аэропортларининг бошлиқлари илгариги бортмеханиклар ака-ука Тешабоевлардир. Учучи Расуловнинг Нукусдаги 236 отрядда аъло даражада ишлаётгани флотимизнинг кўп кишиларига маълум. Учучи Ғофуров Наманган аэропортининг бошлиғи бўлиб ишламоқда. Яқинда штурман Ваҳобов штурман хизмати бошлиғининг ўринбосарлигига кўтарилди. Бизнинг ва Польшанинг кўпгина орден ва медальлари блан мукофотланган Тойметов отряд бошлиғи бўлиб ишламоқда.

Ўзбекистон Граждан ҳаво флоти бу йил бултургига қараганда уч баравар кўп иш қилди. Иттифоқнинг бошқа бошқармалари орасида иккинчи ўринни олди. Ўзбекистон Граждан ҳаво флоти янги бешйилликда халқ хўжалигига хизмат қилишда ва партия ҳам ҳукуматимизнинг барча топшириқларини ўз вақтида аниқ ва ошириб бажаражак.

РЎЁБГА ЧИҚҚАН ОРЗУ

Ўтмишда батрак бўлган Зокир Раҳимов 1927 йилда кўнгилли бўлиб Қизил Армия сафига кирган.

У Ғарбий Украинани озод этишда қатнашди, оқ финларга қарши урушди ва Улуғ Ватан урушининг биринчи кунлариданоқ бомбардимончи учучи бўлиб, доим фронтларда юрди. Уруш даврида ҳужумчи авиация сафига ўтиб, урушнинг охиригача ўзининг севган аэроплани ИЛ—2 ни бошқаришда давом этди.

Бир куни, 1942 йилнинг ноябрь ойида, Сталинград остоналаридаги жанг вақтида, капитан Раҳимов раҳбарлик қилаётган штурмчилар эскадрильяси жанговар топшириқ олди: Тормосин районидаги душман танкларига кўққисдан зарба бериш керак эди. Раҳимов учиб борар экан, беҳосдан душманнинг «Мессершмит» аэропланларига дуч келди. Немисларнинг 25 та қирувчи қузғуни 8 та ИЛга ёпирилди. Раҳимов ҳовлиқмай, жангга кирди. Немисларнинг кўп йиллардан бери аэропланда юрган уста учучилари, совет учучилари бу жангдан тирик чиқолмайди, деган умид блан ҳовлиқиб, жанг қилсалар-да, улар бизнинг қаттиқ қаршилигимизга учради. 8 та совет қирувчиси маҳорат блан учиб, душманга ҳужум қила бошлади. Раҳимовнинг учучилари немисларни ўз территориямизга алдаб келтирдилар ва сон жиҳатидан кўп бўлган душманга қарши ҳаво жангини давом эттирди. Раҳимовнинг ўзи бешта МЕ—109 блан олишди. Жангда душманнинг 2 та аэропланини уриб йиқитди. Қолганлари эса, тумтарақай қочиб кетди. Раҳимов эскадрильясининг учучилари битта ҳам талафот кўрмай, душманнинг 6 аэропланини йиқитди.

Улуғ Ватан уруши даврида Раҳимов шарафли йўлни — Сталинграддан Берлингача узоқ ва оғир йўлни босиб ўтди. У Сталинград остоналаридаги, Дон атрофидаги, Харьков ёнидаги жангларда ва Донбассни, Запорожьени, Никополь, Николаев, Одесса шаҳарларини озод қилишда ва Львов учун олиб борилган жангларда қатнашди... Уруш бошида капитан бўлган Раҳимов, урушнинг охирида ҳужумчи авиация полкининг командир ёрдамчиси лавозимига кўтарилди.

Гвардиячи майор Раҳимовнинг кўкрагида иккита жанговар Қизил Байроқ ордени, иккинчи даражали Ватан уруши, Александр Невский, Қизил Юлдуз орденлари ва «Сталинград мудофааси учун», «Берлинни забт этганлик учун», «Прагани озод қилганлиги учун» ва «Германия устидан қозонилган ғалаба учун» медальлари ялтираб турибди. Раҳимовнинг ҳисобида уриб йиқитилган 15 та немис аэроплани, мажақланган ўнлаб танк, душман автомобильлари, тўплари ва минглаб немис солдат офицерлари бор.

Л. ПЕВЗНЕР.

Авиациянинг ғўзани зараркунандалардан сақлашдаги хизмати

Бу йил аэроплан воситасида Ўзбекистон колхоз ва совхозларида 20 минг гектарга яқин пахта майдони зараркунандалардан тозаланди. Бу эса пахтадан юқори ҳосил олиш учун катта ёрдам беради.

1944—1946 йилларда Ўзбекистон ва Тожикистонда ўтказган ишлар аэроплан воситаси блан ғўзани чанглаш сифатининг юқори эканлигини кўрсатди. Аэроплан блан ғўзани сўручи ҳашаротларга қарши ўтказилган кураш натижасида ҳашаротлар 81 процент йўқотилади.

Аэроплан блан бир кунда 120 гектар ғўза майдонларига дори чанглаш мумкин, натижада ғўза зараркунандаларига қарши курашга сарф бўладиган меҳнат ва харажатлар кўп миқдорда тежалади. Масалан, минг гектар ғўза майдонини зараркунандалардан тозалаш учун аэроплан блан дори сепилганда фақат 65 меҳнат куни сарф бўлиб, трактор чанглагич блан ўтказилганда 300 ва қўл аппаратлари блан ўтказилганда 2 минг меҳнат куни сарф бўлади.

Пахтанинг ашаддий душмани бўлган ўргимчак кана — битлар ва бошқа зараркунандаларга қарши кураш учун иш унумини оширадиган ва иш сифатини таъминлайдиган машина-аэроплан топилди. Бундан кейинги иш аэропланлардан тўла фойдаланолишимиз ва уни кенг равишда қўллана билолишимизда қолган. Ғўзани ҳашаротлардан сақлашда ва унинг ҳосили учун кўриладиган бутун тадбирларни амалга оширишда аэропланнинг хизмати каттадир.

Н. И. МИРПУЛАТОВ.

Союз НИХИ ўсимликларни ҳимоя қилиш станциясининг директори, қишлоқ хўжалик фанлари кандидати.

ПАРИЖ СУЛҲ КОНФЕРЕНЦИЯСИДА

В. М. МОЛОТОВНИНГ ПАРИЖ КОНФЕРЕНЦИЯСИДА 15 АВГУСТДА СЎЗЛАГАН НУТҚИ

Раис жаноблари ва жаноб Вакиллар!

Биз илгариги душман давлатларнинг вакиллари томонидан қўйилган масалаларни муҳокама қилишни тамомламоқдамиз. Бу ерда ба'зи кишилар, комиссияларда чиқиб сўзлашни афзал деб билганликлари учун Конференцияда гапиришни истамас эдик, дедилар. Айтиладиган гап бор экан нима учун чиқиб гапирмаслик керак, деган савол бўлади, чунки тўрт министр Кенгашида биргаликда қилган ҳаракатларимиз натижасида тайёрланган таклифлар тўғрисида асоссиз э'тирозлар билдирилмоқда. Демак, бу тўғрида изоҳ бериб ўтиш керак. Нима учун бу тўғрида изоҳ беришдан бўйин товлайдилар? Совет делегациясининг фикри бошқачадир. Совет делегацияси ўз иштироки блан қабул қилинган ва Конференция муҳокамасига тақдим этилган таклифларни ҳимоя қилиш керак деб ҳисоблайди.

Бошқа ҳилдаги гаплар ҳам бўлди. Масалан, совет делегацияси айтмаган гапни айтди дедилар. Э'тироз билдириш учун қулай деб шундай қилинган бўлса керак. Аммо, вакиллар совет делегациясининг нима тўғрисида гапирганлигини биладилар, чунки ҳамма гаплар э'лон қилинди.

1. ФИНЛЯНДИЯ БЛАН ТУЗИЛАДИГАН СУЛҲ ШАРТНОМАСИ ТЎҒРИСИДА

Энди Финляндия блан тузиладиган сулҳ шартномаси тўғрисидаги масалага ўтаман.

Финляндия делегацияси яраш шартларини ўзгартиришни кўзда тутган мулоҳаза ва таклифларини айтди. Финляндия делегациясининг бундай қилиш учун албатта расман ҳақи бор. Мен фақат шу нарсани айтиб ўтаманки, биз сулҳ шартномаларини Ташқи Ишлар Министрлари Кенгашида бирнеча ой мобайнида муҳокама қилдик. Шу вақт ичида Финляндиядан ҳечқандай мулоҳаза ёки тузатиш олинмади. Биз букунгина шундай истаклар борлигини билдик. Совет делегацияси фақат Совет Иттифоқи ва Буюк Британиягина эмас, балки Финляндиянинг ўзи ҳам имзолаган яраш шартлари Финляндия блан тузиладиган сулҳ шартномаси учун яхши бир негиз, деган фикрни қувватлайди. Бу шартлар Конференцияга тақдим этилган сулҳ шартномасининг лойиҳаси учун асос қилиб олинган эди.

Энди Финляндия блан тузиладиган сулҳ шартномасининг мазмуни ҳақида бирнеча сўз. Финляндия делегацияси территория жиҳатидан яраш шартларида кўрсатилганига нисбатан ўзгариш ясаш масаласини ўртага қўйди. Совет делегацияси бундай қилиш учун асос йўқ деб ҳисоблайди. Совет Иттифоқи Финляндиянинг ўзи қандай хоҳласа шундай яшай олиши учун кўп ҳаракат қилди, ҳолбуки Финляндия Россиянинг чор ҳукуматидан шундай имконият олиш учун беҳуда ҳаракат қилиб келган эди. Совет давлати Финляндияга истиқлолият, мустақиллик ва озодлик берди. Аммо, 1918—1922 йиллар мобайнида, я'ни Совет давлати ҳали мустаҳкамланмаган ва кучсиз давлат бўлган чоқда, Финляндия Совет Иттифоқининг чегараларига кўп марта дахл қилди, чунки оқ финлар мамлакатимизнинг территориясига доим бостириб кирар эдилар. Ўша даврда Финляндиядаги агрессив унсурлар одатда ташқи кучлар қўлида, Совет давлатига душман бўлган катта империалист давлатлар қўлида қурол бўлган эдилар, албатта. Ана шу катта империалист давлатлар Совет давлатини ҳарқандай йўл блан заифлатишни истар эдилар ва бунинг учун ҳечқандай воситалардан ҳам тортинмас эдилар.

Уруш бошланиб қолди. Гитлерчилар Германияси Европани ва бутун дунёни урушишга мажбур қилди. Ўша даврда Совет Иттифоқининг чегараларина, шунингдек Ленинград районидаги чегараларни осойишта ҳолда сақлаш ва бу чегараларни душманларнинг ҳамласидан қўриқлаш совет ҳукумати учун айниқса катта аҳамиятга эга бўлди. Шу сабабдан, 1939 йил давомида Ленинград районидаги чегарани бирмунча ўзгартириш тўғрисида совет ҳукумати блан Финляндия ҳукумати ўртасида узоқ музокаралар олиб борилганлиги ма'лум. Ленинград районида Финляндия чегараси Ленинграддан атиги 30 километр нари эди, я'ни бу чегара Ленинградни тўпга тутишга имкон берадиган даражада яқин эди. Совет Иттифоқи Финляндия чегарасини ақалли йигирма-ўттиз километр нари сурилишни ва Ленинград яқинида олинадиган кичик ер эвазига Шарқий Карелия районида икки ҳисса ортиқ территорияни Финляндияга беришни таклиф қилди. Биз музокаралар вақтида бунга эришолмадик. Финляндия 1939—40 йиллар қиш фаслида уруш очди. Бу уруш Совет Иттифоқи учун ҳам, Финляндия учун ҳам оғир уруш бўлди. Лекин иш шу блан битмади.

1941 йилда Финляндия Германиянинг бошқа шериклари блан бир қаторда Германия блан бирга бўлиб Совет Иттифоқига ҳужум қилди. Бунинг натижасида Ленинград кўп ойлар мобайнида жуда қаттиқ қамалда қолди, уруш даврида катта шаҳарларнинг бирортаси ҳам бундай ҳолга тушмаган эди. Уч миллиондан ортиқ аҳолиси бўлган Ленинград икки ярим йил мобайнида немислар қамалида қолди. Фин қўшинлари немисларга ёрдам бердилар. Мамлакатимизнинг ифтихори, қаҳрамон шаҳар бўлмиш шонли Ленинград қарийб икки ярим йил мобайнида оғир замбараклардан тўпга тутилди, ғоят кўп қурбонлар бериб, кун сайин беҳисоб қаттиқ машаққатларни бошидан кечирди. Финляндия немислар томонида бўлганлиги сабабли, Ленинграднинг шундай қамал қилинишига имконият туғилди.

Шу сабабдан, ҳозирги пайтда гап Ленинград районидаги чегара тўғрисида бораётган чоқда, Совет Иттифоқидаги кишиларнинг бирортаси ҳам Финляндия чегарасининг Ленинграддан 30 километр масофада қолиши керак, деб ўйламайди. Совет Иттифоқида Ленинграднинг хавф-хатар остида қолишига рози бўладиган киши йўқ. Яраш шартларида ва Финляндия блан тузиладиган сулҳ шартномаси лойиҳасида территория тўғрисидаги асосий масала шу тарзда қўйилади. Мен территория тўғрисидаги бошқа масалалар устида тўхталиб турмайман.

Сўнгра, Финляндия делегацияси товон миқдорини камайтириш масаласини ўртага қўйди. Мен шуни айтишим керакки, Совет Иттифоқи товон масаласида Финляндияга мумкин қадар ён берди. Товон масаласини ҳал этишда Финляндия саноатини тиклаш ва янада ривожлантиришга ёрдам бериш учун ва иқтисодий соҳада қўйилган тегишли шартларнинг Финляндияга мумкин қадар кўпроқ мақбул бўлиши учун ҳамма чоралар кўрилди. Биз тегишли битимларни туздик ҳам. Бундан ташқари, шуни унутмаслик керакки, Германиянинг илгариги бешта иттифоқчиси орасида фақат Финляндиягина ажнабий қўшинлар томонидан оккупация қилинмади. Финляндиядаги фашист усул идораси енгилганидан кейин Совет Иттифоқининг бу мамлакатни оккупация қилиши, ўз қўшинлари блан уни ишғол қилиш ва ғолиб томон қандай қилса, шундай ҳаракат қилиши учун етарлик кучлари бор эди, албатта. Бунинг учун ҳар қандай моддий имкониятларимиз — ҳарбий ва бошқа имкониятларимиз бўлишига қарамай, шунингдек сиёсий ва ма'навий асосларимизнинг ҳаммаси бўлишига қарамай, Финляндия ажнабий қўшинлар оккупациясидан қутқазиб қолинди. Бунинг натижасида у оккупация даврида муқаррар бўладиган кўп миқдордаги оккупация харажатларидан ҳам халос қилинди. Ана шу кичик мамлакат бу уруш вақтида ғоят катта жиноятлар қилганига қарамай, Совет ҳукуматининг шу кичик мамлакат аҳволи блан ҳар жиҳатдан ҳисоблашганлиги шундан кўриниб турибди. Финляндия гитлерчиларнинг малайларини ҳукумат тепасидан олиб ташлаб, демократик йўлга ўтганлиги сабабли, Совет Иттифоқи унинг ўз устига олган мажбуриятларини ҳар жиҳатдан енгиллаштиришга ҳаракат қилди. Совет Иттифоқи Финляндияни оккупация қилишдан воз кечди ва бу кичик мамлакатни кўп миқдордаги оккупация харажатларидан қутқазди. Бу ҳол Финляндия учун белгиланган ва Финляндия ҳалол бажариб келган репарация шартларининг оғирлигини кўп жиҳатдан енгиллаштирди.

Совет ҳукумати демократик Финляндияга нисбатан хайрихоҳлик сиёсатини амалга оширишни истаганлиги ва эски чор Россиясининг кичик Финляндияга нисбатан кўп гуноҳ қилганлигини тушунганлиги учун, товон тўлаш юзасидан унинг зиммасига жуда оз мажбурият юклаш блангина чекланди. Бу товон Финляндия томонидан етказилган ғоят кўп зарарнинг жуда оз қисминигина қоплаши мумкин. Финляндия Совет Иттифоқига нисбатан шундай хайрихоҳлик сиёсатини амалга оширар экан ва Финляндия Совет Иттифоқига қарши бирор давлат қўлида яна қурол бўлиб қолмас экан, Совет Иттифоқи Финляндияга нисбатан ана шундай яхши қўшничилик сиёсатини шу вақтгача бўлганидек бундан кейин ҳам амалга оширади. Катта давлатлар ўртасида айрим масалаларда келиб чиқадиган ихтилофлардан ўз манфаатлари учун фойдаланишни истайдиган кишилар топилиши мумкин. Биз қўшнимиз Финляндияга бундай планларга берилиб кетмасликни маслаҳат кўрар эдик ва шу ҳилдаги тазйиққа берилмасликни маслаҳат кўрар эдик. Кучли давлатларнинг Финляндиядан бир қурол сифатида фойдаланиб келганлиги Финляндия учун жуда хунук оқибатларга сабаб бўлган эди. Буни унутмаслик керак.

Совет делегацияси юқорида айтилганларга биноан, шундай хулосага келади: Совет Иттифоқи ва Буюк Британия имзолаган, шунингдек Финляндиянинг ўзи ҳам имзолаган яраш шартлари асосли шартлар эканлиги аниқ ма'лум бўлди. Бу шартлар сулҳ шартномасида ҳам акс эттирилиши лозим.

2. МУНОЗАРА ВАҚТИДА ЎРТАГА ҚЎЙИЛГАН МАСАЛАЛАР ТЎҒРИСИДА

Мен бу ерда бошқа масалалар юзасидан айтилган гапларга тўхталиб ўтишни истайман.

Бу ерда «тенг имкониятлар» принципи тўғрисидаги масала яна ўртага қўйилди. Америка вакили 13 августда шу масала юзасидан айтган мулоҳазаларимга э'тироз билдириб гапирди. Лекин шунга қарамай айтишим керакки, ўша вақтда совет делегацияси томонидан айтилган мулоҳазалар ҳозирги вақтда ҳам тамомила тўғридир, бу тўғридаги э'тирозлар эса тамомила асоссиз бўлиб чиқди. Исбот қилиш учун жуда кўп ҳаракат қилинганидагидек таассурот ҳосил бўлди. Дарҳақиқат, гап, бир томондан, кучли давлатлар блан, иккинчи томондан, кичкина давлатлар ёки уруш натижасида заифлашиб қолган давлатлар ўртасида иқтисодий соҳадаги тенглик ҳақида борганида, «тенг имкониятлар» принципи энг мувофиқ принцип деб исбот қилмоқчи бўлдилар. Бундай ҳолларда ҳатто ана шу принципдан ҳам яхши принцип топиш мумкин эмас, деб да'во қиладилар. У ҳолда сизга шундай савол бераман: сизлар нима учун бу ажойиб принципни сулҳ шартномаси тузилгандан кейинги 18 ой мобайнидагина амалга ошириш керак, деб таклиф қиласиз? Модомики, бу принцип жуда яхши принцип экан, уни чекланмаган даражада узоқ муддатда амалга ошириш керак бўлур? Йўқ, бундай деб таклиф қилмайдилар. Биз нима учун шундай таклиф қилмаётганликларини биламиз. Бунга сабаб шуки, ана шу принцип тааллуқли бўлган давлатлар, кичик давлатлар ва уруш натижасида заифлашиб қолган давлатлар унга қўшилмайдилар, бу принципни ана шу давлатларга мажбуран қабул қилдирмоқчи бўладилар. Модомики бу принцип яхши экан, уни бошқа давлатларга мажбуран бажартириш тартибида эмас, балки уларнинг ихтиёрий суратда розилиги блан амалга ошириш керак, деб э'тироф қилиш лозим. У ҳолда, қайси давлат тўғрисида сўз бораётган бўлса, ўша давлатнинг шу принцип тўғрисидаги фикрини сўраб билишимиз керак. «Тенг имкониятлар» принципини нима учун Исландия эмас, балки Америка Қўшма Штатлари амалга оширишни талаб қилмоқда? Бу тасодифий эмас. Бизга, енгилган мамлакатлар учун бу принципни қабул этиш керак, деб таклиф қилмоқдалар. Шу блан бирга Америка Қўшма Штатлари, шунингдек Буюк Британия зўр бериб шу принципни таклиф қилмоқдалар. Ҳолбуки Буюк Британия «тенг имкониятлар» принципини, масалан, Ҳиндистонда тўла амалга оширишни ма'қулламаса керак. Аммо, ҳечким «тенг имкониятлар» принципини чекланмаган даражада амалга ошириш кучли давлатлар учун ҳам, кучсиз давлатлар учун ҳам, катта ва кичик давлатлар учун ҳам бирхил даражада қулай, деб ўйлай олмайди. Ҳечким буни исбот қилолмайди. Шу сабабдан, Италия ҳам, Румыния ҳам, Булғория ҳам, Венгрия ҳам, Финляндия ҳам бунга қарши э'тироз билдирадилар, агар сиз шундай деб ўйламасангиз, у ҳолда «тенг имкониятлар» принципини чекланмаган миқ'ёсда қўлланишга рози бўласизми, деб улардан сўраб кўрингиз. Бу принципнинг чекланмаган миқ'ёсда амалга оширилиши куч ва бойлиги бўлган ва ўз капитали блан кучсиз давлатларни бўйсундиришга интилаётган мамлакатлар учунгина фойдали эканлиги равшан. Агар шу мамлакатлардаги халқларнинг манфаатлари блан ҳисоблашилса, бундай масалаларда камтар бўлиш керак ва кучсизроқ давлатларнинг экономикасини вайрон қилиши эҳтимол бўлган принципни уларга мажбуран қабул қилдирмаслик керак. Кичик давлатларга шу тўғрида ўз фикрларини айтиш имконини берсак ва улар учун ҳаддан ташқари оғир бўлган ҳамда мақбул бўлмаган шундай мажбуриятларни уларга зўрлаб қабул қилдирмасак, бу масалага кўпроқ демократик асосда қараган бўламиз.

Бу ерда совет делегацияси товон тўлатишни талаб қилгани ҳолда, илгариги душман давлат территориясида иттифоқчи давлатларнинг мулкига етказилган зарарни ундириб олиш зарурлигига қарши э'тироз билдирмоқда, деб нотўғри гапирдилар. Бундай дейиш нотўғридир. Биз иттифоқчи мамлакатларга қарашли мулк эгаларининг мол-мулклари эвазига илгариги душман мамлакат территориясида етказилган зарарни ундириб олиш тарафдоримиз, аммо репарациялар юзасидан бўлгани каби зарарларни қисман ундириб олиш тарафдоримиз. Репарацияларда зарарларни қисман ундириб олиш принципи кескинроқ тарзда қўйилган. Шундай қилинганида, адолатли иш қилинган бўлади, шу блан бирга енгилган давлатларнинг ҳақиқий имкониятлари ҳам ҳисобга олинган бўлади.

Аммо, бу ерда сўзга чиққан Қўшма Штатлар вакили бир томондан, илгариги душман давлатлар территориясида зарар кўрган мулк эгаларининг ҳақларини ундириб олиш зарур эканлигини қаттиқ ҳимоя қилгани ҳолда, иккинчи томондан, товонга қарши чиқади ва товон енгилган давлатлар учун жуда оғир деб қаттиқ та'кидлайди. Ҳолбуки Румыния, Венгрия, Булғория ва Италия блан тузиладиган сулҳ шартномаларининг лойиҳаларида товон тўғрисидаги битимларга Америка Қўшма Штатлари ҳам қўл қўйган-ку. Бунда ҳаммага очиқ-ойдин ма'лум бўлган бир зиддият борлиги кўриниб турибди. Совет делегацияси бунга қўшилолмайди.

Бу ерда Греция тўғрисида кўп гапирдилар. Умумий ишимизни ҳимоя қилишда Грециянинг хизматлари катта, деб кўп айтдилар. Бу мутлақо тўғри гап. Греция халқи ҳаммамизнинг душманларимизга қарши умумий ишимиз учун қаҳрамонларча курашди. Шу пайтда Грециядаги ана шу шонли курашнинг қаҳрамонлари бўлмиш эамчиларни, я'ни Грециядаги миллий озодлик ҳаракатининг қаҳрамон иштирокчиларини нима учун эсга олиш мумкин эмас. **(Олқишлар).** Германияга ва унинг шерикларига қарши озодлик йўлидаги умумий курашимизда Грециянинг қилган хизматларини та'кидлаган ҳолда, фашизмга қарши курашда кўп қурбон берган ва Грециянинг шуҳратини оширган ана шу ҳақиқий қаҳрамонларни унутиб қўйиш асло мумкин эмас, рад этиб бўлмайдиган ана шу муҳим фактларни унутиш ярамайди. Иккинчи томондан, Греция вакили бошқаларнинг ерларини босиб олиш планларини илгари суриб, бизга Булғория еридан қирқиб беринг, Албания еридан қирқиб беринг, деганида ва Албанияни тақсимлаб олишни таклиф қилганида, Греция вакилининг бу сўзларини нима учун танқид қилмаслигимиз керак? Бошқа вакиллар ана шундай босқинчилик планларини танқид қилишлари блан ёмон иш қилган бўладиларми? Аммо, Грецияни мақтаган ҳолда, Грециянинг ҳозирги расмий вакиллари томонидан босқинчилик руҳида айтилган ана шундай гапларга э'тибор қилмаслик шу тарздаги нутқларни қувватлаш бўлиб чиқмайдими? Биз грек халқининг қаҳрамонона хизматларини эсда тутишимиз керак. Аммо, Грециянинг расмий вакиллари демократияга қарши нотўғри хулосалар чиқарганида, авантюристларнинг хавфли авантюристлик сиёсатининг ўз вақтида олдини олиш учун уларни танқид қилишимиз керак. **(Олқишлар).**

Ниҳоят, Сулҳ Конференцияси тўғрисида гапираман. Кейинги вақтларда матбуотда Сулҳ Конференциясининг ишларини кечиктириш нияти борлиги ҳақида, Сулҳ Конференциясининг ишларида танаффус қилиш ва шу сингарилар ҳақида хабарлар пайдо бўлиб қолди. Совет делегацияси бунга э'тибор қилмай қололмайди. Совет делегацияси бунга шунинг учун ҳам э'тибор қилолмай қололмайдики, ба'зи кишилар ана шу нотўғри хабарларни совет делегациясининг фикри, деб баён қилмоқдалар. Совет делегацияси бу Сулҳ Конференциясида муҳокама қилина бошлаган масалаларни тезроқ ҳал этиб тамомлаш учун дўстона тарзда, зўр бериб ишлашимиз керак, деган фикрни қувватлайди. Биз Сулҳ Конференциясини кечиктиришдан кўра, бошқа бирор ишни кечиктириш яхшироқ, деган фикрдамиз. Конференцияда сўзга чиқиб гапирганларнинг бири муваққат сулҳ тузиш блан чекланишни таклиф қилган эди. Биз муваққат сулҳ блан чекланмаслик тарафдоримиз. Биз ўз ишимизнинг узоқ давом этадиган мустаҳкам тинчлик ўрнатишга чинакам ёрдам беришини қувватлаймиз. Кичик ва буюк халқлар шундай тинчлик бўлишини кутмоқдалар, барча сулҳпарвар миллатлар шундай тинчликка интилмоқдалар. **(Олқишлар).**

15 август эрталабки ялпи мажлис

ПАРИЖ, 15 август **(ТАСС махсус мухбиридан).** Бугун эрталабки ялпи мажлисни Хитой делегациясининг бошлиғи Ван ши-Дзе очди. Ван ши-Дзе иш тартиби қоидаларида белгиланган навбатга мувофиқ конференцияда раислик қила бошлади. Мажлисда Венгрия блан тузиладиган сулҳ шартномаси лойиҳаси тўғрисида Венгрия делегациясининг баёноти муҳокама қилинди. Музокараларда биринчи бўлиб Чехословакия вакили Масарик сўзга чиқди.

МАСАРИК СЎЗИ

Венгрия ташқи ишлар министри Дьендьеши ўз баёнотида чехословак ма'мурларининг озчилик ташкил қилган венгрларга адолатсиз муомала қилаётганликлари ҳақида гапирган эди. Масарик Венгрия ташқи ишлар министри Дьендьешининг ана шу да'восига жавоб қайтариб эслатиб ўтдики, иккита жаҳон уруши ўртасидаги даврда Чехословакиядаги венгрлар ҳам, немислар ҳам гражданликка доир барча ҳуқуқлардан фойдаланиб келдилар. Ҳозирги вақтда Чехословакия блан Венгрия ўртасидаги ўзаро муносабатларни яхшилаш учун энг яхши йўл — Чехословакиядаги венгрларни Венгрияга кўчиришдан иборатдир.

Масарик, Дьендьешининг майда миллатлар гўё ўз тарихларининг энг оғир пайтида ўзлари истаган йўлни танлаб олиш ҳуқуқига эга эмаслар деган да'восига тўхталиб, масаланинг бундай тарзда қўйилишига қаттиқ норозилик билдирди. Чехословакия вакили, фашист агрессорларга итоат қилмаган ва уларга қарши фаол кураш олиб борган Югославиячи ҳамда бошқа майда миллатларни мисол қилиб кўрсатиб, венгрларнинг фашистлар Германиясига қаршилик кўрсатишда етарли даражада фаол қатнашмаганликларини айтди.

Сўнгра Масарик Чехословакияда озчиликни ташкил қилган венгер миллатининг кўп вакиллари Чехословакияни қулликка туширишга ёрдам берганлигини эслатиб ўтди. Уруш вақтида венгер ҳарбий қисмлари словак ватанпарварларига ва партизанларига қарши курашда қатнашдилар. Жумладан улар 1944 йилда словак халқи кўтарган ғолибона қўзғолонни бостиришда немислар блан биргалашиб курашдилар.

«Ана шу даҳшатли тажрибадан кейин, — дейди Масарик, — озчилик ташкил қилган венгерларнинг кўп йиллар бўйи нотўғри равишда фойдаланиб келган ҳамма ҳуқуқ ва имтиёзларни уларга яна бермаганлигимиз учун ажабланиб бўладими? Қайси бир мамлакат бу масалада бошқача йўл тутган бўлар эди?».

Масарик, Венгрия хўжалигининг вайрон бўлганлиги тўғрисида Дьендьеши томонидан киритилган ма'лумотларга тўхталиб, Венгрия делегациясининг бу вайронгарчилик сабабларини бир ёқламалик блан ёритганлигини айтди. Гап Венгрия территориясида уруш ҳаракатлари олиб борилганлиги туфайли унинг хўжалиги вайрон бўлиб қолишидагина эмас. Расмий ҳужжатларга мувофиқ, неча юз минг тонналаб асбоб-ускуна, хомаш'ё, озиқ-овқат Венгриядан Германия ва Австрияга ташиб олиб кетилган, темир йўллардан жуда кўп вагон ва паровоз олиб кетилган. Ана шу мол-мулкларнинг ҳаммаси ҳозиргача Венгрияга қайтариб берилмаган. Масарикнинг фикрича, Венгрияда пулнинг қадри тушиб кетишига Венгрия ҳукумати ўзи айблидир.

Чехословакия вакили ўз сўзининг охирида уқдириб ўтдики, Чехословакия Венгрия блан бўлган муносабатларида душманлик ёки қасос олишни кўзда тутмайди. Чехословакиянинг озчилик ташкил қилган венгерлар масаласини ҳал қилишда таклиф этган қарори турмушнинг аччиқ тажрибасидан келиб чиққандир.

Сўнгра Белоруссия вакили Киселёв сўзга чиқди.

КИСЕЛЁВ СЎЗИ

Белоруссия вакили эслатиб ўтдики, фашистлар тарафдори бўлган Венгрия ҳукумати 1938 йилдаёқ гитлерчилар Германияси блан ҳарбий ҳамкорлик қила бошлади. Венгрия Германия блан иттифоқ бўлиб Чехословакия ва Югославияга қарши ҳуруж қилди, ниҳоят Совет Иттифоқига қарши ҳужум бошлаб, Қизил Армияга қарши курашиш учун совет-герман фронтига 17 дивизия, шу жумладан ўзининг танланган қисмларини юборди.

«Венгрия қўшинлари, ҳужум остида қолган Совет Иттифоқи халқларига, шу жумладан Белоруссия халқига кўп азоб-уқубат етказдилар, — дейди Киселёв. — Улар вақтинча босиб олинган ерларда тинч совет аҳолисини таладилар ва уларга жабр-зулм қилдилар. Шунга қарамай, Белоруссия делегацияси, Сулҳ Конференцияси венгер халқидан қасос олишни кўзда тутмаслиги керак, деб ҳисоблайди. Сулҳ Конференцияси Венгриянинг Германия блан муносабатни тамомила узиб, 1944 йил 27 декабрьда Германияга қарши уруш э'лон қилганлигини ҳам э'тиборсиз қолдира олмайди. Ташқи ишлар министрлари кенгаши Венгрия блан тузиладиган сулҳ шартномаси тўғрисида Сулҳ Конференцияси муҳокамасига тақдим этган лойиҳада бу муҳим масалани назарга олди».

Киселёв, Чехословакиядаги венгерларни кўчириш масаласига тўхталиб айтдики, масаланинг бундай қўйилиши жуда табиийдир, чунки Чехословакиянинг ба'зи районларида яшаётган венгер аҳолиси ўтмишда Чехословакия блан Венгрия ўртасида яхши қўшничилик муносабатларини ўрнатишда ҳаммага ма'лум қийинчиликларни вужудга келтирган эди. «Келгусида Венгрия блан Чехословакия ўртасида ўзаро муносабатларда англашилмовчиликлар туғдирадиган сабабларни бартараф қилиш мақбул ва мақсадга мувофиқ бўлур эди. Чехословакия блан Венгрия ўртасида яхши қўшничилик муносабатларни ўрнатиш ҳар икки мамлакатнинг халқи учун фойдали бўлибгина қолмай, балки Европанинг бу қисмида мустаҳкам тинчлик ўрнатишда ҳам ижобий роль ўйнар эди».— деди Киселёв.

Белоруссия вакили ўз сўзининг охирида Конференциянинг э'тиборини шунга жалб қиладики, венгер халқи фашистларга тарафдор усул идорадан халос бўлганидан кейин демократик асосда ривожланиш йўлига қадам қўйди ва бу соҳада талайгина муваффақиятларга эришди. Венгриянинг демократик ҳукумати мамлакатни тиклаш, аҳолининг моддий аҳволини яхшилаш ва унинг ҳуқуқларини та'минлаш йўлида бирқанча жиддий чораларни кўрди. Белоруссия делегацияси Венгрия блан сулҳ шартномаси тузиш ёш Венгрия республикасининг ривожланишига ва қўшни мамлакатлар блан дўстона муносабатларни мустаҳкамлашга ёрдам беради ҳамда Венгрияга барча Бирлашган Миллатлар блан ҳамкорлик қилиш йўлини очади деб ишонади.

Белоруссия вакили сўзлаб бўлганидан кейин Америка Қўшма Штатлари делегациясининг раҳбари Бирнсга сўз берилди.

БИРНС СЎЗИ

Қўшма Штатлар делегациясининг раҳбари ўз сўзининг кўп қисмини совет делегацияси вакилларининг сўзи блан баҳслашишга бағишлади ва Венгрия блан тузиладиган сулҳ шартномасининг лойиҳаси ҳақида аслда деярлик ҳеч нарса айтмади. Бирнс ўз сўзининг бошидаёқ Конференцияда сулҳ шартномаларининг лойиҳалари юзасидан айтилган фикрларни қоралади ва илгариги душман давлатлар вакилларининг сўзидан кейин айтилган умумий мулоҳазалар ҳақида тўғридан-тўғри улар «Конференциянинг ишини енгиллаштирмади ва тинчлик ўрнатиш йўлини топишимизга ёрдам бермади» деди. Бирнс Конференция қатнашчиларидан ба'зилари Конференция минбаридан туриб Қўшма Штатларнинг мақсадларини нотўғри баён қилдилар деб совет делегацияси томонидан айтилган фикрлар ҳақида баҳслашишга киришди.

«Совет вакили,—деди Бирнс,—Италия вакилининг кириш сўзи юзасидан берган жавобида, уруш вақтида бойиган буюк давлатларни тилга олиб ўтди. Совет вакили ана шу давлатларнинг иқтисодий соҳадаги планларига нисбатан Италия огоҳ бўлиши керак деган тарзда гапирди. Аммо, қайси буюк давлатлар уруш вақтида бойидилар? Мен,—деди Бирнс ўзини соддаликка солиб,—ҳар ҳолда бундай давлатларни билмайман».

Сўнгра Бирнс Қўшма Штатларнинг урушда қатнашувига тўхталиб ўтди. У қарз ва ижарага бериш тартиби асосида Американинг етказиб берган нарсалари тўғрисида гапирди, шунинг блан бирга шу асосда Совет Иттифоқи томонидан олинган нарсаларнинг миқдорини алоҳида уқдириб ўтди. Бирнс сулҳ шартномаларининг лойиҳаларига тааллуқли бўлиб, Ташқи ишлар министрлари кенгашида ҳал қилинмай қолган жанжалли масалаларни тилга олди.

Бирнс ўз сўзида давом этиб, ба'зи масалалар Ташқи ишлар министрларининг кенгашида нега ҳал қилиндию, ба'зилари эса, нега ҳал қилинмай қолганлигини қисқача тушинтириб ўтиш керак деди. Жанжал, тортишув ва келишмовчиликларга йўл қўймаслик учун Конференциянинг барча а'золари мумкин қадар бир фикрга келишлари фойдали бўлур эди деб қарадилар. Аммо,—деди Бирнс,—Америка вакиллари энг бошиданоқ бир фикрга келолмаган пайтда, биз Конференциянинг маслаҳат ва тавсияномаларига амал қилишимиз керак деган фикрни илгари сурдилар. Совет ҳукумати муҳим деб ҳисоблаган жанжалли масалалар Министрлар кенгашида ҳал қилинди. Биз бу қарорларни қувватлаймиз. Иккинчи томондан биз совет ҳукуматининг ҳал қилинмаган бир қанча жанжалли масалалар юзасидан ўз фикрини зўр бериб ҳимоя қилишига қарши эмасмиз. Америка делегацияси ҳам Конференцияда бу масалалар юзасидан ўз фикрини ҳимоя қилади.

Бирнс Германиянинг илгариги шериклари блан тузиладиган сулҳ шартномаларининг мазмунига тўхталиб, илгариги душман мамлакатларда иттифоқчи давлатларнинг гражданлари томонидан йўқотилган мулкни тиклаш ва зарарни қоплаш ҳақидаги талабни репарацияларга қарши қўйди. Бирнс айтдики, «Қўшма Штатлар илгариги душман давлатда Қўшма Штатлар ва бошқа Бирлашган миллатларнинг йўқотган ёки бузилган мулклари қайтарилишини ёки унинг ҳақи тўланишини талаб қиладилар». Америка вакили айтдики, бу масалада совет делегацияси блан баҳс ана шу ҳақ тўланисинми ёки йўқми деган масала устида бормаётир. Чунки, совет делегацияси бу ҳақ тўланишига қарши эмас. Бунда гап ҳақни тўла миқдорами ёки қисман тўлаш кераклиги устида бормоқда. Репарациялар қисман тўланажаги сабабли совет делегациясининг мулклар учун ҳақни ҳам қисман тўлаш керак деганлиги ма'лум. Бирнс Американинг даставвал йирик монополиялар манфаатига жавоб берадиган талабларининг амалга оширилиши, илгариги душман мамлакатларнинг иқтисодий жиҳатдан тикланишига ёрдам беради, деди.

Бирнс сўзида давом этиб бундай деди: «Репарациялар бошқа бир нарсадир. Репарациялар мағлубиятга учраган мамлакатлардан чет элларга қарашли маблағ ёки молларни олиб кетиш, демакдир. Бунинг натижасида, шу мамлакатларнинг ресурслари камаяди. Бирлашган Миллатларнинг собиқ душман мамлакатлардаги корхоналарига етказилган зарарни қоплаш эса, шу мамлакатларда саноатни тиклашга ёрдам беради ва уларнинг иқтисодий жиҳатдан ривожланишига имкон очади. Бу чора ана шу мамлакатлардан ҳеч нарсани тортиб олмайди. Аксинча, репарациялар камбағаллашиб қолган шу давлатлардан бир қанча бойликлар олиб кетилишига сабаб бўлади ва бу мамлакатларнинг тикланишига муқаррар тўсиқлик қилади».

Шундай қилиб, Америка вакили репарациялар принципига ҳам очиқдан-очиқ қарши сўзлади. Ҳолбуки, бу принципнинг адолатли принцип эканлигини иттифоқчи давлатлар қайта-қайта та'кидлаган эдилар.

Бирнс собиқ душман мамлакатларда барча давлатларга иқтисодий соҳада тенг ҳуқуқ берилишини талаб қилди. У барча иттифоқчи мамлакатларнинг гражданлари Германиянинг илгариги шериги бўлган давлатларда савдо-сотиқ, хомаш'ё ва саноат ишларида тенг шартлар блан иш қила олишига имкон берилишини талаб қилди ва бу талабнинг қабул қилиниши шу давлатларнинг мустақиллигига зарар етказажагини инкор этди. Бирнс, аксинча: «иқтисодий соҳада тенг имконият очиб бериш» сиёсати, бундай сиёсатни олиб борувчи турли мамлакатларнинг иқтисодий фаровонликка эришувига ёрдам беради, деди.

(ОХИРИ ТЎРТИНЧИ БЕТДА).

ПАРИЖ СУЛҲ КОНФЕРЕНЦИЯСИДА

(БОШИ УЧИНЧИ БЕТДА)

Бирнс ўз сўзида Америка Қўшма Штатлари уруш вақтида Европа мамлакатларига бевосита ва ЮНРРА орқали берган ёрдамни тасвирлашга анчагина тўхталиб ўтди.

Бирнс ўз сўзининг охирида Конференцияда танқид қилинган ҳозирги Грецияни ёқлади.

Сўнгра совет делегациясининг вакили Вишинскийга сўз берилди.

А. ВИШИНСКИЙ СЎЗИ

Раис жаноблари, жаноб вакиллар! Биз бу ерда Конференция муҳокама қилаётган сулҳ шартномасининг лойиҳаси юзасидан кеча Венгрия делегацияси берган баёнотга доир бир мунча мулоҳазаларни тингладик.

Мен совет делегацияси номидан шу масала юзасидан ба'зи мулоҳазаларни айтиш учун сўз олдим. Дуруст, мендан олдин сўзга чиққан нотиқ, Америка Қўшма Штатлари делегациясининг вакили бу тасодуфдан, гарчи анча кечикиб бўлса ҳам, Италия масаласига қайтишни ва умуман бир қанча умумийроқ масалаларга, жумладан Конференциямизнинг иш тартибига тааллуқли бўлган масалаларга тўхталиб ўтиш учун фойдаланишни лозим кўрди. Аммо, ҳарбир нотиқ ўзи учун тузукроқ йўлни танлаб олади, албатта. Агар бу йўл уни кейинга қайтармай, балки, ҳақиқатда ҳам илгарига қараб олиб борадиган бўлса, бунга қаршилик қилиб бўлмайди. Ишни орқага қайтарадиган усулда иш олиб боришни Конференциянинг муваффақият қозонишини та'минлайдиган қулай усул деб бўлмайди. Шунинг учун менимча, Бирнс жаноблари иш тартиби масалаларида ҳамда Италия, Греция ва бошқа бир қанча масалалар тўғрисида гапириб ўтган ҳамма масалаларга тўхталиб ўтиришнинг ҳожати йўқ.

Бирнс жанобларининг совет делегациясига қарши айтган мулоҳазаларига келганда, мен уларга ҳам тўхталиб ўтирмоқчи эмасман ва бу масала юзасидан Бирнс жаноблари блан баҳслашиш ниятим ҳам йўқ. Чунки, кези келганда бунга совет делегациясининг раҳбари Молотовнинг тўхталиб ўтгани ма'қулроқ.

Мен Венгрия блан тузиладиган бевосита сулҳ шартномаси блан алоқадор бўлган масалаларга, даставвал шартноманинг иқтисодий масалаларни кўзда тутган моддаларига тўхталиб ўтмоқчиман. Бу моддалар юзасидан Министрлар Кенгашида бир фикрга келинмаган эди.

Бунда мен масаланинг майда-чуйда тафсилотига тўхталмай, бу масалалар нима учун келишилмай қолганлигига, Министрлар кенгаши собиқ душман мамлакатлар блан тузиладиган шартномаларнинг лойиҳаси юзасидан зўр бериб иш олиб боргани ва бу соҳада тортишгавлигига қарамай, анча қийин ва муҳим бўлган бир қанча масалалар юзасидан бир фикрга кела олса ҳам, нима учун иқтисодий туслаги жиддий моддалардан биронтаси юзасидан ҳам бир фикрга кела олмаганлиги масаласига тўхталиб ўтмоқчиман. Нима учун? Агар бу принцип чинлан ҳам шундай адолатли принцип экан, у ҳолда Министрлар кенгашида иқтисодий моддалар масаласида шу принцип асосида нима учун бир фикрга келиниб бўлмади? Бу принципни бу ерда Америка Қўшма Штатлари делегацияси ҳимоя қилди. Уни одат тариқасида доимо Буюк Британия делегацияси ҳамда бу ерда бизга яхши таниш бўлган ба'зи бошқа делегациялар қувватлаб келдилар.

Совет делегацияси шундай фикрдадир: мағлуб бўлган бирон мамлакатга иқтисодий соҳада қўйиладиган талабларга тааллуқли бўлган масалаларни ҳал қилиш блан бирга, жуда жиддий бўлган бир қанча ҳоллар блан ҳам ҳисоблашмасдан бўлмайди. Совет делегацияси ярашбитимига мувофиқ, бирон мамлакатга юклатилган иқтисодий мажбуриятлар ана шундай жиддий масалалар жумласига киради деб ҳисоблайди. Бу масалаларнинг сулҳ шартномаларининг лойиҳасига кирмаслиги табиий.

Ҳақиқатан ҳам собиқ душман мамлакатларнинг зиммасига юкланган мажбуриятлар соҳасидаги аҳвол қандай эканлиги блан ҳисоблашмасдан туриб, бу мамлакатларга нисбатан шундай сиёсат юргизиш ва улардаги вазиятни ҳамда реал манба'ларни назарга олмай, янгидан-янги қўшимча талаблар қўйиш бу мамлакатларга нисбатан ғоят мақбул сиёсат бўлмас эди. Бундай сиёсат ёмон сиёсат бўлиб, англашилмовчиликларга ва кескин ихтилофларга сабаб бўлиши мумкин, халос. Бундай сиёсат ҳеч қандай ижобий натижа бера олмайди.

Иқтисодий масалаларда совет делегацияси тутаётган принципиал йўл ана шундан иборатдир. Бу масалалар эса, катта аҳамиятга эга эмас.

Бу принципни совет делегацияси қайта-қайта баён қилиб ўтган эди. Бу ҳол мени айтилган нарсани яна такрорлаб ўтиришзаруриятидан қутқаради. Бир-икки сўз блан шу нарсанинг ўзинигина эслатиб ўтиш мумкинки, бу принцип шундан иборат: иқтисодий талаблар бир томондан бу мамлакатларга юкланган мажбуриятларни, иккинчи томондан бу мамлакатлардаги ҳақиқий иқтисодий аҳволни назарга олган ҳолда, қўйилиши керак.

Совет Иттифоқи ҳеч ким шубҳа қилолмайдиган қонуний ғалабни қўйишга ҳақлидир. Бу талаб душман давлатлар бошлаган уруш натижасида етказилган зарарни тамомила қоплаш талабидир. Бу бизнинг ҳаққимиздир, бу талаб адолатли талабдир ва биз бу талабнинг тамомила қопланишини, я'ни собиқ душман давлатлар томонидан мамлакатимизга етказилган зарарнинг тўла равишда қопланишини талаб этамиз. Аммо, расмий ҳуқуқдан ташқари яна адолат ҳисси ҳам бор. Биз шу принципни ёқлаймиз. Афсуски, ушбу Конференция учун сулҳ шартномаларининг лойиҳасини тайёрлашда қатнашган барча делегациялар ҳам шу принципга розилар ва шу принципга амал қиладилар, деб бўлмайди. Мазкур Конференцияда ҳал қилиниши лозим бўлган иқтисодий моддалар юзасидан Министрлар кенгашининг бир фикрга келишига халақит берган асосий сабаблардан бири шудир. Объектив шароит ва фактларни ҳисобга олмасдан бўлмайди. Чунки, фактлар ўжар нарса эканлиги ма'лум. Агар шу фактлар блан ҳисоблашилмас экан, у ҳолда бу фактлар ўзлари блан ҳисоблашишни истамаган кишиларга қарши қаратилиб қолиши турган гап.

Бошқа собиқ душман мамлакатлар блан тузиладиган сулҳ шартномаларининг лойиҳалари сингари, Венгрия блан тузиладиган сулҳ шартномасининг лойиҳасида ҳам Совет Иттифоқи худди шу принципларга амал қилаётир. Венгрияга иқтисодий соҳада қўядиган талабларимизни та'бирлар эканмиз, биз Венгриянинг ҳақиқий шароитини, унинг ҳақиқий иқтисодий аҳволини назарда тутишимиз лозим эди ва биз шуларни назарда тутдик. Венгриянинг ана шу иқтисодий аҳволи қандай? Венгриянинг ярашбитими юзасидан ўз зиммасига олган мажбуриятларини қандай бажараётганлиги блан ҳисоблашмай, Венгрияга иқтисодий соҳада яна қўшимча талаблар қўйиш мумкинми? Биз бу масалага фақат бир жавоб бўлиши мумкин ва бу жавоб салбий жавоб бўлиши керак деб ҳисоблаймиз. Бу блан ҳисоблашмасдан бўлмайди, бу блан ҳисоблашмаслик мумкин эмас. Совет Иттифоқи бу блан тегишинча ҳисоблашаётир ва бу нарса совет репарация сиёсатида ўз ифодасини топмоқда.

Совет репарация сиёсатининг, жумладан Венгрияга нисбатан олиб бораётган шундай сиёсатининг хусусияти нимадан иборат?

Буни бирнеча мисолдан кўриш мумкин. 1945 йилда Венгрия репарация ҳисобига Совет Иттифоқига 33,5 миллион долларлик мол етказиб бериши керак эди. Ҳақиқатда эса, у 10 миллион долларлик, я'ни ўз мажбуриятидан 30 процент кам мол етказиб берди. Аммо, Венгрия зиммасига олган мажбуриятларни Совет Иттифоқининг ўзигина бир ёқлама талаб қилган эмас! Бу талабларни уч буюк давлат қўйган эди. Бу талаблар остида уларнинг имзоси бор. Демак, бу давлатлар ана шу талабларнинг бажарилиши ёки бажарилмаслигига бепарво қарайолмайдилар. Аҳвол расмият жиҳатидангина шундайдир. Ҳақиқатда эса, аҳвол бошқача. Совет Иттифоқи блан Венгриянинг савдо шартномаси тузганликлари ма'лум. Шу савдо шартномасига мувофиқ, Совет Иттифоқи Венгрияга 6,3 миллион долларлик мол етказиб берди, Венгриядан эса фақат 22 минг долларлик мол олди. Агар буни назарга олинса ва репарация юзасидан Венгриядан талаб қилинган 33,5 миллион долларлик мол ўрнига, Венгрия шу икки йил мобайнида бори-йўғи 10 миллион долларлик мол берганлигини ҳамда айни вақтда СССРдан 6,3 миллион долларлик мол олганлигини назарда тутсак, у ҳолда проварида Совет Иттифоқи 33,5 миллион долларлик мол ўрнига, фақат 3,7 миллион долларлик мол олганлиги ма'лум бўлади. Венгриянинг репарация тўловлари тўғрисида гапирар эканмиз, бу аҳволни назарда тутмаслан бўлмайди. Венгрияга нисбатан иқтисодий соҳада олиб борилаётган совет сиёсатини тушуниш учун қуйидаги нарсаларни ҳам назарда тутиш керак. Яқинда Венгрия Совет Иттифоқига мурожаат қилиб, репарациялар юзасидан қўшимча имтиёз берилишини илтимос қилди. Венгрия репарация мажбуриятларини 8 йил муддатида бажариш программасини, (чунки совет ҳукумати бундай тўловлар муддатини 6 йилдан 8 йилгача узайтирди) биринчи йилда 21 миллион долларлик, иккинчи йилда 23 миллион долларлик, учинчи йилда 25 миллион долларлик ва ҳоказо моллар етказиб беришни таклиф қилди. Совет ҳукумати Венгрия ҳукуматининг илтимосини қондириб, бу планни тўла равишда қабул қилди. Бу ерда шуни ҳам айтиб ўтиш кераки, Америка вакиллари Венгриянинг оғир иқтисодий аҳволини баҳона қилиб (бундай аҳвол гўё Венгрия Совет Иттифоқига репарация тўлаш мажбуриятини олганлиги учун юз берган эмиш), Венгриядан репарация олинишига умуман қаршилик билдираётирлар. Ажойиб манзара! Венгрия репарация тўлашга рози. Венгрияга репарация тўлаш мажбуриятини юкловчи ярашбитимини имзолаган иттифоқчилар эса, репарациялар тўланишига қарши чиқмоқдалар. Бу ҳам етмай, улар ҳатто Совет Иттифоқига етказилган зарарнинг қисман қопланишига ҳам қаршилик билдирганлари ҳолда, ўзларига етказилган зарарнинг тамомила тўланишини талаб қилаётирлар. Бундай пайтда улар Венгриянинг иқтисодий аҳволини унутадилар.

Совет ҳукумати репарация сиёсатини изчиллик блан шундай тарзда олиб бораётир. Бу сиёсат Венгрияни қақшатиш, уни иқтисодий жиҳатдан тиклаш асосларини поймол қилиш учун эмас, балки, аксинча унинг иқтисодий жиҳатдан ривожланиш имкониятларини енгиллаштириш, Венгриянинг қаддини ростлаб олиш, Бирлашган миллатларнинг умумий оиласига кириш ҳамда Европани иқтисодий жиҳатдан ривожлантириш ишида қатнашиш имкониятини енгиллаштириш учун реал планларга амал қилишдан иборатдир. Бу тўғри сиёсат, бу тўғри йўлдир. Агар Конференциядаги шерикларимиз ҳам худди шундай йўл тутганларида эди, у ҳолда Венгрия блан тузиладиган шартноманинг иқтисодий моддалари юзасидан ҳам ҳеч сўзсиз бир фикрга келинар ва Венгрия блан тузиладиган сулҳ шартномаси урушнинг оғир оқибатларини тугатиш йўлида янги шарт бўлиб хизмат қилур эди. Бу сулҳ шартномаси ғалаба қилган мамлакатларнинг адолатли талабларини қондирар ва мағлуб бўлган мамлакатларнинг эҳтиёжини назарда тутар эди.

Бизга Венгрия иқтисодий жиҳатдан оғир аҳволда, дейдилар. Аммо шу блан бирга, бу аҳволнинг сабабларини нотўғри кўрсатадилар. Бу муҳим масалалар ва биз уни четлаб ўтолмаймиз. Ҳақиқатда Венгриянинг оғир молиявий аҳволга тушиб қолишининг асл сабаби Бирлашган миллатларга қарши олиб борилган урушда унинг томонидан қилинган сарф-харажатлар, мамлакатнинг немислар ҳамда Венгриянинг илгариги ҳукмронлари томонидан таланишидир. Венгриянинг иқтисодий жиҳатдан оғир аҳволга тушиб қолишининг энг муҳим сабабларидан бири шуки Венгриянинг ғоят кўп мулкини немислар ва салашичилар Венгриядан олиб чиқиб кетдилар. Юқоридаги сабабни унутиб бўлмаганидек, буни ҳам унутиб бўлмайди. Бу мулклар Америка доирасига тушиб қолган ва ма'лум бўлишича, шу чоққача Венгрияга қайтарилган эмас. Венгриянинг бу мулкларни йўқотиши Венгрияни иқтисодий жиҳатдан тиклаш жараёнини жуда қийинлаштираётир, албатта. Бундан кўз юмиб бўлмайди.

Сизлар Венгрия делегациясининг баёнотидан венгер темир йўлларидаги вагон ва паровозларнинг учдан икки қисми шу чоққача Венгрияга қайтарилмаганлигини эшитдиларингиз. Венгрия темир йўл вагонлари ва паровозларининг ана шу учдан икки қисми ма'лум бўлишича, Америка доирасида турибди. Бу темир йўл парки шу чоққача нима учун Венгрияга қайтарилган эмас? Бу темир йўл паркисиз мамлакатни тиклашгина эмас, балки унинг иқтисодий аҳволини енгиллаштириш тўғрисида ҳам бирон жиддий сўз бўлиши мумкин эмас, албатта. Транспорт бўлмай туриб, хўжалик қурилиши соҳасида ҳеч қандай план тузиш мумкин эмас. Иккинчи томондан иқтисодий ёрдам кўрсатиш ва шу блан мақтаниш, айни вақтда эса, транспорт бермаслик, мамлакат хўжалик организмининг асосий қон томирини му'тадил йўлга солмай, мамлакатни ҳақиқатда тиклантириш мумкин эмас. Йўллар, даставвал темир йўл транспорти мамлакатнинг ана шундай қон томиридир. Бу ерда аҳволни гўё бутун Европа хайри-эҳсон ҳисобига яшаётгандек қилиб тасаввур этишга уринадилар. Ҳақиқатда эса, ишни бутун Европа хайри-эҳсон талаб қилиб қўл чўзиб турадиган даражага келтириб қўйиш ярамайди. Бир томондан андак ёрдам бериб қўйиб, иккинчи томондан туя қилиш ярамайди.

Бундай ишлар соҳасида бирон бой хорижий давлат Венгрияга қандай э'тибор бермасин, факт-фактлигича қолаберади. Венгрия темир йўл составининг учдан икки қисми Венгриядан олиб кетилган ва улар қайтарилмаган экан, мамлакатга уруш натижасида етказилган жароҳатларни транспортсиз даволаш, мамлакатни тиклаш тўғрисида ҳеч қандай сўз бўлиши мумкин эмас.

Сўзимнинг охирида мен Венгрия делегациясининг баёноти юзасидан Чехословакия вакили Масарик жанобларининг нутқи юзасидан бир-икки оғиз сўз айтмоқчиман. Совет делегацияси Масарик жаноблари Чехословакия блан Венгрия муносабатларига доир муҳим масалаларни ўртага қўйди ва Венгрия блан тузиладиган сулҳ шартномасининг лойиҳаларини кўриб чиқиш ва тайёрлаш вақтида, бу масалалар зўр э'тибор блан ўрганилиши керак деб ҳисоблайди. Совет делегацияси бу масалаларга тегишинча э'тибор блан қарамоқда ва бундан кейин ҳам шундай қарайди, уларни ўрганади ва қабул қилади ҳамда мазкур масалаларни тўғри ҳал қилишда ўзи шахсан иштирок этади.

15 август кечқурунги ялпи мажлис

ПАРИЖ, 15 август (ТАСС махсус мухбиридан). Париж конференциясининг қатнашчилари бугун кечқурунги ялпи мажлисда Финляндия блан тузиладиган сулҳ шартномасининг лойиҳаси тўғрисида Финляндия делегациясининг баёнотини эшитдилар. Финляндия делегациясининг а'золари залда ўзларига ажратилган жойларга келиб ўтирганларидан кейин, раислик қилучи Ван Ши-пзе Финляндия ташқи ишлар министри Энкельга сўз берди. Энкель Финляндия делегацияси тайёрлаган докладни Финляндия делегациясининг раиси бош министр Пеккаланинг топширишига биноан ўқиб берди.

ФИНЛЯНДИЯ ДЕЛЕГАЦИЯСИНИНГ ДОКЛАДИ

Финляндия делегацияси ўз докладининг бош қисмида ўз мулоҳазалари ва истакларини изҳор қилиш имконияти берилганлиги учун ғолиб давлатлар Сулҳ Конференциясининг а'золарига чуқур ташаккур билдирди. Докладни ёзган кишилар уруш сиёсатининг Финляндия учун нақадар ҳалокатли сиёсат эканлигига ишонган фин халқи бу сиёсатга хотима берганлигини, ярашбтўғрисида битим тузганлигини ва Германияга уруш э'лон қилганлигини ҳамда уруш айбдорларини судга берганлигини эслатиб айтадиларки, буларнинг ҳаммаси фин халқининг чин фикрлари ва ҳақиқий тилаклари нимадан иборат эканлигини кўрсатди.

Шундай қилиб, — дейилади докладда, — бизнинг халқимиз янги йўлдан бормоқда. Бизнинг халқимиз Европанинг Шарқий қисмида тинчликни ва яхши қўшничилик муносабатларини сақлаш учун Шарқдаги улуғ қўшнимиз блан бўлган мустаҳкам ҳамкорликда қатнашишни истайди».

Докладда айтилишча, Финляндия ярашбтўғрисида Совет Иттифоқи ва Буюк Британия блан тузилган битимни ҳалол ва пухта бажаришга интилмоқда. Сулҳ шартномаси лойиҳасида Финляндиянинг ўз устига олган мажбуриятларини ҳалол бажаришга интилаётганлиги алоҳида та'кидланади. Фин халқи буни айниқса қадрлайди.

Конференция Финляндия вакилларига сулҳ шартномаси лойиҳаси тўғрисида ўз мулоҳазалари ва истакларини айтиш имкониятини берганлиги сабабли делегация уруш орқасида Финляндия учраган қийинчиликлар тўғрисида гапирмоқчи бўлади ва ғолиб давлатларнинг бу қийинчиликларга хайрихоҳлик блан қарашига умид боғлаганлигини билдиради.

Докладда қуйидагилар айтилади: «Биринчи жаҳон урушидан кейин Совет Иттифоқи Финляндиянинг тўла мустақиллигини бошқа ҳамма мамлакатлардан олдин танили. Совет Иттифоқи бу блан фин халқига нисбатан тарихий адолатли иш қилинганлигини кўрсатишни истади. Совет ҳукуматининг ишончли баёнотлари буни исбот қилади».

Сўнгра, докладда айтилишча, икки урушда енгилган Финляндия сулҳ шартномаси юзасидан ўз зиммасига юклатилган мажбуриятларни бажаришда ва ҳаётини янги шароитда қуришда катта қийинчиликларга учрамоқда. Делегация сулҳ шартномаси лойиҳасида кўзда тутилган территория ўзгаришлари ҳақида гапириб, шу муносабат блан Финляндия олдида оғир иқтисодий масалалар пайдо бўлади, деди. Жумладан, Фин Карелиясидан кўчирилаётган одамларни доимий жойлаштириш зарурлиги шундай қийинчиликларнинг биридир. Бевосита кўрилган зарар ва вайронгарчиликларни ҳам шунга қўшмоқ керак. Немислар Шимолий Финляндияда айниқса кўп зарар етказиб, кўп жойни вайрон қилган эдилар. Ниҳоят, қурбон бўлган кишиларни, иқтисодий резервларнинг камайиб қолганлигини, давлатнинг молиявий аҳволи мушкуллашганлигини ва шу сингари ҳолларни ҳам ҳисобга олиш зарур.

Докладда айтилади: «Ярашбтўғрисидаги битим Финляндия зиммасига 300 миллион доллар миқдоридаги зарарни тўлаш мажбуриятини юклади. Бу зарарлар моллар блан тўланиши керак. Мол баҳолари учун 1938 йилда жаҳон миқёсида бўлган нархлар асос қилиб олинди. Бу нархлар 10 ва 15 процент ошириб ҳисобланади. Бундан ташқари, Финляндиядан, Совет территориясидан олиб кетилган мол-мулкларни қайтариб бериш талаб қилинди. Аммо Генералиссимус Сталиннинг ва Совет Иттифоқи ҳукуматининг яхши ёрдами соясида бу жиҳатдан бизга енгиллик берилди».

Финляндия делегацияси Конференция олдига сулҳ шартномасида Финляндия зиммасига юкланадиган иқтисодий шартларни енгиллатиш мумкинми, деган масалани қўйди. «Агар товонни тахминан 100 миллион доллар миқдорида камайтириш имкони бўлса, у ҳолда Финляндия ўз мажбуриятларини бемалол бажаролур эди». Делегация сулҳ шартномаси лойиҳасининг бошқа моддалари тўғрисидаги мулоҳазалари ва истакларини, агар иложи бўлса, Конференция комиссияларида айтиб беражагини та'кидлайди.

Финляндия делегацияси докладининг охирида сулҳ шартномаси мақбул суратда тузилади, фин халқи блан унинг улуғ қўшниси ўртасида мустаҳкам дўстлик ўрнатишига йўл очиб берадиган руҳда тузилади ва шу блан бирга Финляндиянинг озод халқлар оиласида мустақил ҳаёт кечириш учун мустаҳкам негиз яратади, деб катта ишонч билдиради.

Делегация ярашбтўғрисидаги битим тузилгандан кейин ғолиб давлатлар Финляндияга нисбатан хайрихоҳлик кўрсатганликларини та'кидлайди. Делегация Генералиссимус Сталиннинг ва СССР Иттифоқи ҳукуматининг товон тўлаш тўғрисидаги масалага, шунингдек бирқанча вақт илгари Москвага бориб келган Финляндия делегациясининг таклифларига бўлган муносабатини яна шундай хайрихоҳликни исбот қилучи далил қилиб кўрсатади.

Финляндия делегацияси мажлис залидан чиқиб кетгандан кейин, мажлис раиси Конференция қатнашчиларига делегациянинг мулоҳазалари тўғрисида ўз фикрларини айтишни таклиф қилди. Раис шу ондаёқ музокараларда ёзилган вакилларнинг ба'зилари ўз мулоҳазаларини сулҳ шартномасининг лойиҳаси блангина чеклашни хоҳлаганликларини билдирганликларини айтди. Шундай қилиб, раис 3 августдаёқ тамомланган умумий музокараларнинг яна бошланганлигини та'кидлади. Бирнс эрталабки мажлисдаёқ умумий музокарани яна бошлаб берган эди.

ТЕРОН СЎЗИ

Эндиликда Жанубий Африка Иттифоқи ва Буюк Британия вакиллари Бирнсга эргашдилар.

Жанубий Африка Иттифоқи вакили генерал Терон бўлиб ўтган урушда ўз давлати қуролли кучларининг кўрган талафоти ҳақида гапирди. У, Конференция қатнашчиларини Италиянинг гитлерчилар Германиясига қарши курашда иштирок қилганлигини э'тиборга олишга чақирди, Грециянинг урушдаги хизматларини та'кидлади ва Конференция қатнашчиларини яхши ниятда бўлиб, мустаҳкам тинчлик ўрнатишга чақирди.

АЛЕКСАНДЕР СЎЗИ

Александер (Буюк Британия) эрталабки мажлисда қўзғалган масалалар юзасидан Америка Қўшма Штатлари вакили Бирнснинг сўзига тамомила қўшилганлигини айтди. Бу ҳамкорлик шу даражагача бориб етдики, Александер Бирнснинг нутқидаги асосий гапларнинг ҳаммасини такрорлади.

Бирнс каби, Британия вакили ҳам Италия блан тузиладиган сулҳ шартномаси, Грециянинг сиёсати масалалари тўғрисида гапирди ва умумий тарздаги гапларни айтди.

Александер Италия вакили де Гасперининг нутқида Италиянинг эски империалистик сиёсатининг руҳи бор эди деган кишиларнинг да'воларига қарши э'тироз билдирди.

Александер сўзини давом эттириб бундай деди: «Бу ерда бизларни Ўрта денгизда Италия ва Францияга зарар етказган ҳолда ҳукмрон бўлишни истайсиз, дейилди. Бундай гаплар нотўғридир».

Александер сулҳ шартномалари лойиҳалари тўғрисида гапириб қуйидагиларни айтди:

«Бу ерда Германиянинг иттифоқчилари бўлган давлатларда тенг иқтисодий имкониятлар принципи бўлишини қувватламоқдасиз деб бизни танқид қилдилар. Шу тўғрида ғаразли ниятингиз бор, сизлар эркинлик принципини ўрнатиш баҳонаси блан бошқа мамлакатларнинг экономикасини ўз қўлингизга олишни истайсиз, деб бизга та'на қилмоқдалар. Мен бундай фикрларга қўшилмайман. Бошқа бирон мамлакатга нисбатан бундай ниятимиз йўқ. Иқтисодий имкониятлар тенглиги принципини ўрнига қандай принципни қўйиш мумкин? Мен мамлакатларнинг тор доирадаги блокларни тузишдан бошқа принципни кўрмайман. Афсуски, дун'ёда бундай системаларни ўрнатиш йўлидаги ба'зи белгилар борлигини айтиб ўтишим керак».

Бирнс каби, Британия вакили ҳам Грецияни осмонга кўтариб мақтади.

БИДО СЎЗИ

Франция вакили Бидо ўз нутқини бошлаб, Франция Бирлашган миллатлар оиласида ҳали қатнашмаётган мамлакатларни яраштириш ва уларни Бирлашган миллатлар сафига қайтариш учун қўлидан келган ҳамма чораларни кўришга тайёр эканлигини айтди. Бидо бундай деди: Франция гитлерчилар Германиясининг илгариги иттифоқчилари блан сулҳ шартномалари тузишган (гарчи бу шартномалар Франциянинг ҳаётий манфаатларига бевосита тааллуқли бўлмаса ҳам) ғоят манфаатдордир.

Франция даставвал, Италия блан узоқ муддатли сулҳ тузилишидан манфаатдордир. Франция уруш бошиданоқ Италия блан уруш ҳолатида эди, дейиш мумкин. Бундан ташқари, Франция Италия блан чегарадошдир. Франция Европадаги катта давлат ва Бирлашган миллатлар ташкилоти Хавфсизлик Кенгашининг а'зоси сифатида Венгрия, Румония, Булғория ва Финляндия блан тузиладиган сулҳ шартномалардан ҳам манфаатдордир.

Бидо айтдики, Франция Болқондаги кичик мамлакатлар ва ўрта даражадаги мамлакатлар блан доим дўст бўлиб келди. Бу дўстлик кўпдан буён давом этиб келмоқда. Француз халқи бу дўстлик блан фахрланади. «Польша, Чехословакия, Югославия, Греция, — деди у, — ҳамиша бизнинг дўстларимиз бўлиб келдилар. Улар бу урушда ҳам бизнинг иттифоқчиларимиз бўлиб ҳаракат қилдилар, ҳолбуки Болқондаги бошқа мамлакатлар ўз ҳукмдорлари томонидан фашистлар Германияси томонига тортилган эдилар. Ишонч билдириб айтаманки, ўз ҳукмдорларини ағдарган ва демократик тараққиёт йўлига ўтган бу мамлакатлар ҳам Европа халқларидан иборат катта бир оилада яна ўз ўринларини олурлар. Франция улар блан яна дўст бўлишга умид боғлайди».

Бидо айтдики, музокараларда ма'лум бўлишича, бугун икки масала, я'ни майда миллатлар тўғрисидаги ва янги чегаралар белгилаш тўғрисидаги масала зўр бериб ўртага қўйилмоқда. «Агар биз чинакам тинчликка эришишни истар эканмиз, ана шу икки масалани ҳақиқатан ҳам беғараз ҳал этишимиз керак. Масалага бундай қараш ўзимиз истаган тинчликка эришиш учун зарур шартдир».

Бидо Италия тўғрисида гапириб, 3 йил мобайнида барча иттифоқчиларга қарши уруш ҳолатида бўлган, агрессияни бошлаб турли мамлакат территорияларини босиб олишда қатнашган Италия блан ҳозирги Италияни, я'ни Германиянинг иттифоқчилари орасида биринчи бўлиб ундан (Германиядан) алоқани узган ва нацизмга қарши чиқиб, биргаликда урушучи мамлакатлар низомини қабул қилган Италияни бир-биридан фарқ қилиш кераклигини айтди. «Биз, — деди Бидо, — кечаги кунда фашист, милитаристлар Италияси бор эди, бугунги кунда республикачи, демократик, сулҳпарвар Италия бор деб ҳисоблаймиз».

Франция аввал Италиянинг иттифоқчи давлатларга етказган зарарларини имконият бор қадар ундириб олиш керак ва айни замонда ҳозирги Италияга мамлакатни тиклашга ёрдам бериш керак деб ҳисоблайди.

«Франция, — деди Бидо, — йўлимизда турган тўсқинликларни енгишни бошқа ҳар қандай мамлакатдан кўра кўпроқ истайди. Биз беғараз ҳаракат қилиш учун бутун кучимизни сарф қилишга тайёрмиз. Биз ўтмишни эсга олиб ўлтирмайлик. Италия матбуотининг ҳар қандай ҳуружлари тамомила беғараз ишлашимизга халақит беролмайди».

Бидо сўзининг охирида яна бир марта та'кидлаб айтдики, Франция делегацияси Ташқи Ишлар Министрлари Кенгашида келишиб ҳал этилган ҳамма масалалар юзасидан бир қарорга келиш учун бутун кучини сарф қилишга тайёрдир.

Бидо сўзидан кейин совет делегациясининг бошлиги Молотовга сўз берилди. Молотовнинг нутқи зўр э'тибор блан тингланди ва олқишлар блан бўлиниб турди.

Ўртоқ В. М. Молотов нутқи 3-нчи бетда берилди.

Мас'ул муҳаррир ўринбосари Р. САХИБОЕВ.

ТЕАТРЛАРДА:

ҲАМЗА ТЕАТРИДА — 18 августда Муҳаббат, 20 августда Навоий. Спектакль кеч соат 9 да бошланади.

УзОПЕРА ТЕАТРИДА («Свердлов» театри биносида) — 18 августда Лайли ва Мажнун. 4 парда, 6 кўринишли опера. Сталин мукофоти лауреатлари СССР халқ артисти Ҳалима Носирова ва УзССР халқ артисти Мукаррама Турғунбоева, УзССР халқ артисти Қори Яқубов, УзССРда хизмат кўрсатган артистлар ва театр солистлари қатнашади. Спектакль кеч соат 9 да бошланади.

20 августда Кармен. 4 пардали опера.

МУҚИМИЙ ТЕАТРИДА (Пушкин номли боғ, ёзги театр) — 18 августда Тоҳир ва Зуҳра, 19 августда концерт.

ЎЗБЕК ДАВЛАТ РЕСПУБЛИКА МУЗИКА ТЕАТРИДА (Тошсовет театри биносида) — 18 августда концерт. Кеч соат 9 да бошланади.

ЁЗГИ КИНОТЕАТРЛАРДА:

«РОТ-ФРОНТ» — Чапаев (ўзбек тилида); «НАВОИЙ» — Катта вальс, 19 августдан янги бадиий фильм Қасам; «9-НЧИ МАЙ» — Шўх йигитлар, 19 августдан Ажойиб табиатли қиз; «ОКТЯБРЬ» — Ажойиб табиатли қиз, 19 августдан Қайтиш; «ВАТАН» — янги бадиий фильм Давид Гурамишвили; «ХЕВА» — янги бадиий фильм Давид Гурамишвили; «ИСКРА» — янги бадиий фильм Қасам; «УДАРНИК» — Аршина; «ТЕЛЬМАН» — Айбсиз айбдорлар; «ПОБЕДА» — Шорс; «ВЕСНА» — Волга-Волга.

ҚИШКИ КИНОТЕАТРЛАРДА:

«ИСКРА» — кундуз ва кечқурун иккала залда Балерина; «ЎЗБЕКИСТОН» — кундуз ва кечқурун Миргород; «НОВОСТИ ДНЯ» — кундуз ва кечқурун Безовта хўжалик; «ПОБЕДА» — кечқурун Ленин Октябрьда.

Тошкент шаҳар, Сталин район, 10 бўлим халқ суди билдирадики, И. Р. Каландаровнинг Е. В Кашлардан ажралиш ҳақидаги аризаси судда кўриш учун қабул қилинди

Тошкент шаҳар, Москва район, 11 бўлим халқ суди билдирадики, Р. Фозиловнинг М. Файзиевадан ажралиш ҳақидаги аризаси судда кўриш учун қабул қилинди.

РЕДАКЦИЯ ВА НАШРИЁТ АДРЕСИ: Тошкент, Алексеев кўчаси, № 8. РЕДАКЦИЯ ТЕЛЕФОНЛАРИ: мас'ул муҳаррир ва унинг қабулхонаси — 36545. мас'ул муҳаррир ўринбосари — 32916, мас'ул секретарь — 31638, мас'ул секретарь ўринбосари — 33468. партия бўлими — 34780. совет қурилиши бўлими — 31226. қишлоқ хўжалиги бўлими — 33469, саноат бўлими — 31048, хатлар бўлими — 32347, Нашриёт директори — 34786

Тошкент шаҳар «Правда Востока» ва «Қизил Ўзбекистон» босмахонаси. Тиражи 64.5 минг № 56 Р. 00932.